Malo PERADARSTVO

DR. ING. GEORGIJ
KODINEC

Dr. ing. GEORGIJ KODINEC

MALO PERADARSTVO

SA 30 SLIKA

ZAGREB 1943.

TISKARA MERKANTILE (JUTRIŠA I SEDMAK) ZAGREB

PREDGOVOR

Naše peradarstvo je znatna grana narodnog gospodarstva. Držanje i uzgoj peradi je redovito vezano uza svako seljačko gospodarstvo, a perad se može držati i na najmanjem posjedu.

Medjutim kod nas se naši gospodari premalo bave ovom koristnom granom, a ima još mnogo dvorišta i izpusta sa malo peradi ili uobće bez peradi.

Napisao sam eto niz pouka o peradarstvu s namjerom, da i to posluži našim seljacima i da ih pobude, da se zanimaju za svoju perad, da pravilno shvate pravo značenje urednog peradarstva, te da dobro prociene male i sitne životinjice-perad, koja im je danomice pred očima i od koje imaju veliku korist.

Poticaj za pisanje ove knjižice dala mi je pred kratko vrieme izašla knjižica »Malo svinjogojstvo«, koju je napisao ing. dr. Ivan Šmalcelj i u kojoj je pisac iznio niz pouka o svinjogojstvu.

Kao što je pisac malog svinjogojstva pružio čitaocu skup kratkih pouka o svinjogojstvu, tako i ova knjižica daje pouku o peradarstvu.

Pri izlaganju ovog gradiva poslužili smo se načinom pitanja i odgovora. Taj se način pokazao u praktičnoj pouci vrlo dobrim, što nam svjedoče gore nave-

đena knjižica dr. Šmalcelja i Čmelikove pučne gospodarske knjižice.

Gradivo sakupljeno u pitanjima i odgovorima o peradarstvu dobro će doći ne samo gospodarima, seljacima i domaćicama, nego i pučkim, produžnim i drugim školama, kraćim gospodarskim tečajevima i t. d.

Kratke pouke, koje sam iznio u ovoj knjižici ne mogu pružiti izcrpljivo znanje o peradarstvu, nego u prvom redu daju samo kratak odgovor na najvažnija pitanja. Čitaoci, kojima bude ovo gradivo suviše kratko i koji se budu za peradarstvo više zanimali, neka marljivo čitaju druge knjige o peradarstvu, te neka redovito prate i čitaju naše gospodarske časopise i listove, gdje će naći mnogo korisnih pouka i odgovora na sve ono, što ih zanima.

Zagreb, mjeseca srpnja 1943.

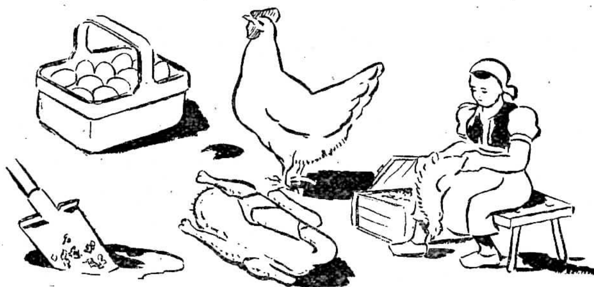
Kodinec

UVOD

ŠTO NAM VRIEDI PERAD U GOSPODARSTVU?

Svakom je poznato, kolike se koristi dobivaju od peradi.

Prije svega perad nam pruža osobito vriedno i ukusno meso. Jaja su isto tako vrlo znatan proizvod pera-

Jaja, meso i perje su glavni proizvodi peradarstva, a gnoj je nuzgredna korist.

darstva, jer se izkorišćavaju za prehranu ljudi, a bez jaja se ne mogu prirediti mnoga dobra i ukusna jela. Jaja se upotrebljavaju i u tvornicama pri pravljenju sapuna, boja, u tekstilnom veleobrtu i t. d.

Osim mesa i jaja dobiva se od peradi vriedno perje i pahuljice. Težko je zamisliti kuću, u kojoj ne bi bilo posteljine i jastuka, napunjenih perjem.

Kao nuzgredna korist od peradi dobiva se gnoj, koji je osobito dobar za gnojenje vrtova i bašča.

Velika se važnost peradi na seljačkom gospodarstvu očituje još i u tome, što njezino uzdržavanje ne stoji redovito seljaka mnogo. Veliki dio hrane nalazi perad sama, a uz to izkorišćava mnoga krmiva, koja bi inače ostala neizkorišćena.

Konačno peradarstvo služi seljaku kao siguran izvor novčanog prihoda za podmirivanje sitnih kućnih potreba.

Važnost peradarstva još se jače iztiče, kada se znade njegova uloga u trgovini na domaćem i stranom tržištu.

Naša država izvozi u mirno doba mnogo peradarskih proizvoda u druge zemlje. Za perad prodanu u tuzemstvo i inozemstvo, zatim za jaja i perje dobiva se redovito više, nego za prodane druge gospodarske proizvode.

Na taj se način prodajom peradarskih proizvoda u inozemstvo omogućuje nabava drugih veleobrtnih proizvoda, potrebnih seljaku kao što su: različito poljodjelsko orudje i sprave i sl.

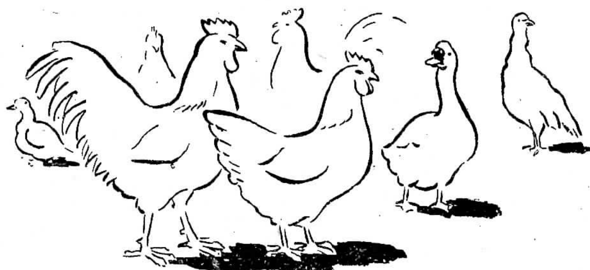
Eto to su glavni razlozi, radi kojih se uzgaja i drži perad, te zbog kojih se nastoji povećati ova grana narodnog gospodarstva.

KAKVIH VRSTA IMA MEDJU DOMAĆOM PERADI?

Nije sva domaća perad jednaka. Ona se razlikuje po vrstama — kokoši, guske, patke, pure.

U svakoj vrsti ima još i različnih pasmina, koje se razlikuju po vanjskim znakovima i po proizvodnim sposobnostima.

Najviše pasmina imamo medju kokošima, pa se drži, da danas ima preko 100 različnih pasmina kokoši. Sve ove pasmine stvorio je čovjek odjelitim razmnožavanjem, sustavnim izborom i križanjem.

Kokoši, pure, guske i patke glavne su vrste domaće peradi.

Vodena perad: guske i patke malo se medjusobno razlikuju po vanjskim oblicima i sposobnostima, pa kod njih nema ni toliko pasmina.

Rekli smo, da se sva domaća perad drži radi izkorišćavanja njezinih proizvoda, ali ima medju peradi i takve, koju ljudi drže radi zabave i ukrasa. Tu se može navesti patuljasta kokoš, paun, labud i dr. Za seljaka ova vrsta peradi ne dolazi u obzir, jer od nje nema koristi, pa ne ćemo o njoj ni govoriti.

KOKOŠI

KAKVIH IMA PASMINA KOKOŠI?

Medju domaćom peradi najbrojnija je kokoš, koja već od najstarijih vremena prati čovjeka u njegovu životu. Glavni proizvodi kokoši jesu: jaja i meso, a nuzgredni perje i gnoj.

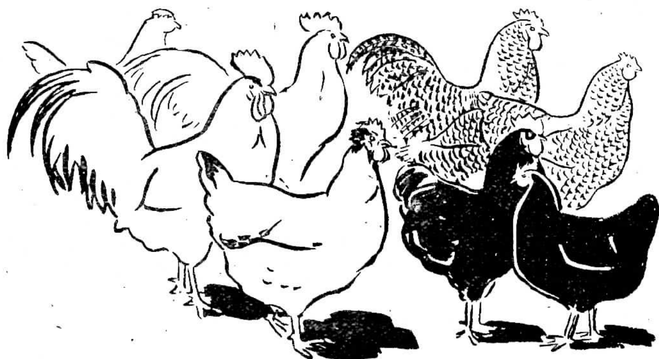
Sve kokoši potječu od divlje kokoši, koja još danas živi u Aziji. Pred 3000 godina pripitomljena je kokoš u Indiji, odakle je ona došla najprije u Kinu i Kinezi su bili prvi, koji su počeli upotrebljavati meso kokoši za jelo. Kasnije se kokoš širila po čitavom svietu, te je sustavnim izborom i križanjem stvoreno na različnim stranama zemaljske kugle preko stotinu različnih pasmina.

Medju tim različnim pasminama ima ih, koje se drže radi dobivanja jaja, jer se odlikuju dobrom nosivošću. Druge pasmine daju mnogo dobrog mesa. Ima i takvih pasmina, koje daju dosta dobrih jaja, te imaju sočno i ukusno meso. Takve kokoši, od kojih imamo dosta jaja, te koje daju ukusno meso, najbolje odgovaraju svakom seljačkom gospodarstvu.

KAKOVA JE NAŠA DOMAĆA KOKOŠ?

Mi u našim krajevima nalazimo uglavnom dvie skupine kokoši.

Prvoj skupini pripada naša domaća kokoš, a drugoj različne strane pasmine, koje su dovežene k nama iz drugih zemalja i koje su se kod nas udomaćile.

Domaća kokoš, Rodajland, Plimut-Rok, a djelomično i Leghorn prikladne su za naše gospodarstvo.

Naša domaća kokoš nije jednolična u svim krajevima, te se razpada na više odlika, koje se razlikuju po boji perja, krupnoći i proizvodnim sposobnostima.

Dok nije k nama dolazila perad drugih stranih pasmina imali smo u cieloj zemlji samo našu domaću kokoš. Kasnije kada su se dovozile kokoši drugih pasmina, širile su se one posvuda i miešale su se s našom domaćom kokoši. Radi toga naša kokoš, koju najčešće

vidimo po selima, nije jednolična već je ima različne po boji perja, veličini i proizvodnim sposobnostima.

Medjutim medju našim domaćim kokošima poznate su odlike zagorske kokoši, podravske kokoši, bosanske pogrmuše i sl.

Domaća kokoš redovito nije krupna, što se može smatrati i koristnim, jer se u normalnim prilikama radije kupovala sitnija perad, ali se zato ipak tražila dobra kakvoća mesa. Što se tiče kakvoće mesa poznato je, da naša domaća kokoš ima bielo-ružičastu boju nogu i kože, a to je u savezu s boljom kakvoćom mesa.

Često se govori, da je naša domaća kokoš slaba nosilja, te snese godišnje 60—80 komada jaja. Dok to uistinu stoji, možemo utvrditi, da je ona kod prilika, u kojima ona kod nas živi, prepuštena u glavnom sama sebi, bez nastanbe i potrebne njege, pa je pravo čudo, da naša kokoš još daje i toliko jaja. Sigurno je, da se razumnim uzgojem, dobrom njegom i prehranom može bez težkoća poboljšati nosivost naše domaće kokoši.

Domaća kokoš je skromna, te se zadovoljava sa malim, pa je njezino držanje lakše i jeftinije od drugih stranih pasmina. Ona je neumorna u traženju hrane, što je takodjer vrlo važno. Konačno ona je odporna protiv vremenskih nepogoda i hladnoće, te je manje izvržena različnim bolestima.

KOJE SU STRANE PASMINE KOKOŠI PRIKLADNE ZA NAŠE PRILIKE?

Rekli smo, da je za naše seljačko gospodarstvo prikladna ona kokoš, koja daje dosta jaja, a koja ujedno ima dobro i ukusno meso.

Od mnogih stranih pasmina sa takovim dvostrukim koristima za nas su najvažnije:

Plymouth-Rock (Plimut-Rok) ili kako se kod nas naziva grahorasta plimutka. Ova pasmina nastala je u Sjevernoj Americi, a svoje ime plimut dobila je po gradu Plymouthu, dok rieč Rock na engliezkom jeziku znači stiena. Tim dodatkom rieči naglašava se, da je ova pasmina čvrsta i jaka kao stiena. K nama je ta pasmina došla prije 60 godina, te se dosta razširila i dobro se udomaćila, te je danas vrlo omiljela.

Uzgoj ove pasmine u čistom obliku kao i križanje sa domaćom kokoši razšireno je najviše u sjevero-zapadnim krajevima naše zemlje, a osobito u blizini gradova.

Boja, koja se traži od ove pasmine, je grahorasta, ali ima odlike ove pasmine u bieloj, crnoj i žutoj boji, ali za nas ne dolazi u obzir.

Plymouth-Rock ima dosta malu glavu s kratkim i jakim kljunom žute boje. Kresta je mala, a lice je crveno sa crvenim podušnjacima. Vrat je srednje dug i zaokružen, a kod pietla zbog jakog perja izgleda kraći nego kod kokoši. Prsa su široka i duboka. Krila su kratka i dobro prilegnuta uz tielo. Rep je kratak. Noge srednje duge i žute boje.

Kokoš ove pasmine može snieti 150—200 jaja godišnje. Jaja su težka 60—70 grama, te imaju tamnosmedju ljusku. Težina kokoši može biti do 3 kg, a pietao je težak i 4 kg.

Ta pasmina ima dobro i sočno meso, pa uz dobru nosivost to se osobito cieni.

Ako se kokošj ove pasmine obilno hrane, dobivaju one na težini, ali im zato znatno opada nosivost.

R h o d e - I s l a n d (Rodajland-red) ili prema našem nazivu crvenka jest pasmina, koja je takodjer stvorena u Sjevernoj Americi Svoje ime je dobila po otoku Ajlandu i gradu Rhode, a dodatak rieči red znači u englezkom jeziku crven. K nama je došla ova pasmina prije desetak godina, te se dosta brzo proširila. U plodnim krajevima zemlje, gdje su i gospodarstva naprednija, te prehrana obilnija, ova se pasmina dobro snašla i udomila, te se širi, sve više iztiskujući Plimutku, jer ima pred njom stanovite prednosti, jer se lakše uzgaja i bolje nosi.

Boja perja kod kokoši ove pasmine je crvena, a kod pietla perje je sjajno, te izgleda kao da je lakirano.

Glava, kresta, kljun i vrat srednje veličine. Lice je crveno i obraslo sitnim percima. Oči i podušnjaci takodjer su crvene boje. Tielo je dugo i široko, te kada se gleda sa strane, ima oblik opeke. Prsa su duboka i široka. Rep kratak. Noge su srednje visoke, a cjevanice su sasvim gole. Kljun i pisak su tamno žute boje.

Rodajland je poznata kao dobra gospodarstvena kokoš, te u boljim prilikama snese godišnje oko 180 i više jaja. Nisu riedke kokoši, koje nose i preko 200 jaja godišnje. Jaja su težka 60—70 grama, a ljuska im je smedja.

Rodajland kokoš je težka 2 i pol kg, a pietao oko 3 i pol kg. Meso od peradi ove pasmine je dobro i ukusno. Kao što svaka plemenita pasmina i ova kokoš zahtieva više pažnje i njege, te obilniju prehranu.

KAKVIH IMA KOD NAS JOŠ STRANIH PASMINA?

Osim opisanih stranih pasmina, koje su najbolje za naše prilike, susrećemo i druge pasmine kokoši. Ovdje bismo mogli navesti jednu od njih, a to je bieli američki Leghorn. Ta pasmina se odlikuje velikom nosivošću, ali meso joj mnogo ne vriedi.

Ta pasmina došla je iz Amerike, ali potječe od biele talijanske kokoši. Boja perja je podpuno biela, te izgleda vrlo liepo.

Uzgoj te pasmine ne može se preporučiti za seljačko gospodarstvo, jer ova kokoš služi samo za jaja, dosta je osjetljiva na zimu i nevrieme, te najbolje uspieva u velikim jatima i urednim peradnjacima.

Osim toga naš seljak treba kod kuće i dobru kvočku, dok kokoši ove pasmine redovito ne kvocaju i ne sjede na jajima.

Kako smo rekli, ima kod nas tu i tamo još i drugih pasmina, ali za nas nisu važne, pa ih ne ćemo ni spominjati.

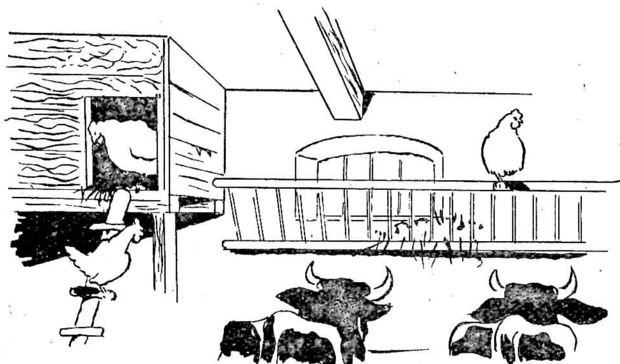
PERADNJAK I IZPUST

MOGU LI SE USPJEŠNO UZGAJATI KOKOŠI BEZ DOBROG PERADNJAKA

Za uspješno vodjenje peradarstva treba za perad osigurati prikladne nastanbe ili što je najbolje izgraditi odjelit peradnjak. Kod nas na selu mnogo se u tome grieši te malo gdje ima dobrih nastanba za perad, a da i ne govorimo o odjelitim peradnjacima. Ono, što se često zove peradnjakom i gdje se redovito drži perad, ni najmanje ne odgovara uvjetima za vodjenje koristnog peradarstva.

To su često mračne i zagušljive prostorije ili tavani puni nečistoće i nametnika. Radi toga ne smijemo se čuditi, da naša perad radije noćiva na drveću čak po zimi. Naša domaćica često pogrješno misli, da kakva šupa, gdje se spremaju kola i orudje može dobro poslužiti kao peradnjak. Drugi smještavaju perad na tavanu od svinjca ili u kakav kut štale misleći, da su time pružili peradi sigurno i dobro mjesto. Medjutim u svakom urednom gospodarstvu sve mora biti na svome mjestu. Šupa je za spremanje kola i strojeva, a perad ako se tu drži onečisti prostorije i stvari, pa se to teško čisti i drži u redu. U štalu spada stoka, dok perad ovdje

samo smeta, jer blati krmu i jasle, a i sama nema ovdje reda i mira. Nad svinjcem perad je uviek u mraku, a takav prostor se težko čisti, te je redovito pun različnih nametnika, koji smetaju peradi. U takvim težkim prilikama živi često naša perad na selu, te, kako smo rekli, nije čudo, da naša domaća kokoš nosi malo jaja, a po zimi uobće prestaje s nošenjem. Prema tome vo-

Neuredno držanje peradi po štalama, šupama i dr. najveće je zlo razumnog peradarstva.

djenje peradarstva, od kojeg tražimo korist, ne može se zamisliti bez uredne nastanbe za perad.

Izgraditi i urediti dobar peradnjak za malo seljačko gospodarstvo nije tako težko, kako se to čini. To je dosta lagan posao, a na gospodarstvu će se uviek naći potrebno tvorivo. U najgorem slučaju može se za perad dobro urediti odgovarajuća prostorija u kojoj zgradi.

KAKAV MORA BITI PERADNJAK ZA KOKOŠI?

Kokoš je najvažnija i najbrojnija vrsta domaće peradi, pa svaka seljačka kuća i ona najsiromašnija redovito drži po koju kokoš.

Zbog toga najprije ćemo opisati, kakav mora biti peradnjak za kokoši.

Prvo je pravilo, da peradnjak za kokoši bude suh, jer vlaga osobito mnogo škodi kokoši. Peradnjak mora biti zračan, jer kokoš treba dosta svježeg zraka, ali u peradnjaku ne smije biti propuha, jer i to škodi kokošima. Konačno peradnjak mora biti svietao, pa se postavlja tako, da mu je prednja strana sa prozorima okrenuta na jug ili jugoiztok, a nipošto na sjever.

Peradnjak možemo izgraditi od različnog tvoriva, kao što na pr. opeka, drvo, oblice, pleter i sl. Dobar je onaj material, koji se nalazi na gospodarstvu i koji se može najlakše nabaviti. Svakako je najbolje, ako se može graditi peradnjak od opeke ili drva. U našim krajevima redovito je najjeftinije tvorivo drvo.

Kod gradnje peradnjaka moramo znati, koliko ćemo kokoši držati, pa prema tome moramo odrediti veličinu peradnjaka računajući 1 m^2 za 3—4 komada.

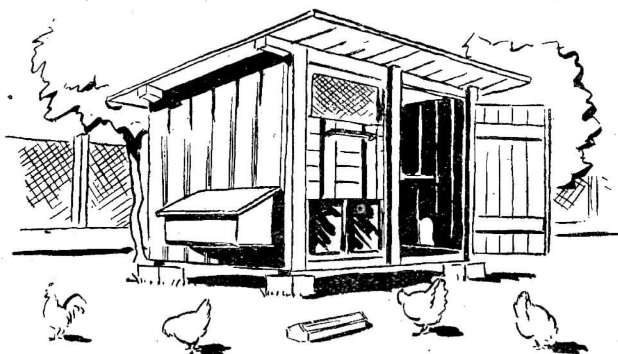
Temelj za peradnjak treba ozidati od betona ili kamena.

Rekli smo, da je najbolja gradnja opeka ili drvo, već prema tome, što ćemo lakše nabaviti. Zidovi od opeke se podižu u širini jedne opeke, dok za izgradnju drvenog peradnjaka trebamo gredice i daske od 2.5 cm debljine.

Peradnjak neka je na prednjoj strani visok 2.10-2.80, da se u njega lako ulazi radi čišćenja. Zadnja strana može biti 1.50—1.80 cm visoka.

Prozori moraju biti dosta veliki, da dolazi što više svietla, te se računa na 8 m^2 poda 1 m^2 prozora.

Pod peradnjaka mora biti topao i suh. Najbolji je pod od drveta. Dobar je i od opeke, ako se opeka polaže

Dobar i uredan peradnjak je prvi uvjet naprednog peradarstva.

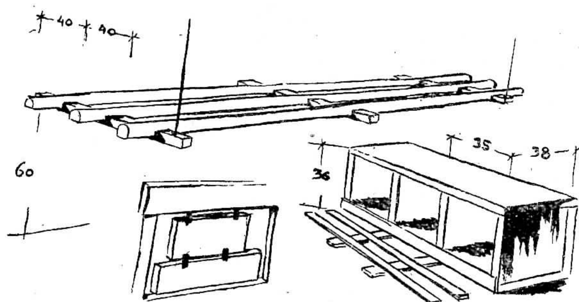
na rub. Za mali peradnjak na seljačkom gospodarstvu dobar je pod od nabite ilovače. Pod od ilovače je jeftin, topao i dobro se čisti. Debljina naboja ilovače mora biti 15 cm.

Kod gradnje poda najprije se na dno nabaca ugljena drozga ili krupan piesak, a na njeg se metne katranski papir i tek onda se polaže pod.

KAKAV UREDJAJ JE POTREBAN U PERADNJAKU ZA KOKOŠI?

Kada smo izgradili peradnjak ili izabrali koju u tu svrhu primjerenu prostoriju, trebamo urediti i potreban unutrašnji uredjaj.

Prije svega treba postaviti za kokoši primjerena sjedala. Sjedala se prave od 5 cm širokih i 3—4 cm debelih gredica sa zaobljenim rubovima. Te gredice se

Sjedala za kokoši i obična gniezda za nošenje jaja, te vratašca kontrolnog gniezda.

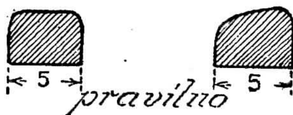
namještaju na odjelit okvir, te se razporedjuju u dva do tri reda udaljena 40—45 cm jedan od drugog. Sjedala se postavljaju uzduž zadnjeg zida peradnjaka u visini od 60—100 cm nad podom. Sjedala moraju biti lako pokretna, da se mogu redovito dobro čistiti.

Da bi kokoši nosile jaja u peradnjaku, a ne u sjeniku ili u kakvom kutu šupe, treba za tu svrhu napra-

viti odjelita gniezda. Gniezda se prave od 2 cm debelih dasaka u veličini 35 cm širine, 38 cm dubine i 36 cm visine.

Jedno gniezdo je dovoljno za 4—5 kokoši. Da bi se potrošilo manje dasaka i da gniezda zauzimaju u peradnjaku manje prostora, prave se u dva ili tri reda jedan nad drugim. Tako na primjer šest gniezda možemo napraviti u dva reda po tri komada u svakom ili u tri reda po dva komada.

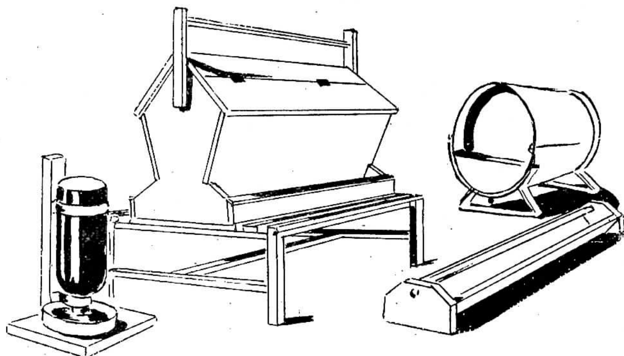
Presjek gredica za sjedala kokoši.

Gniezda se smještaju redovito duž postranog zida peradnjaka ili se radi štednje prostora prave na zidu izvan peradnjaka.

Tamo gdje se vodi uzgoj razplodne peradi, izpituje se nosivost pojedine kokoši. U tu svrhu se prave odjelita kontrolna gniezda, koja se razlikuju od običnih po tome, što imadu vratašca, koja se sama zatvaraju, čim u gniezdo udje kokoš. Kokoš ne može iz takvog gniezda sama izaći, dok ne otvorimo vrata, te ju ne pustimo van.

KAKVE NAPRAVE TREBA IMATI KOD UREDNOG PERADARSTVA?

Kada smo izgradili i uredili peradnjak, trebamo napraviti i drugi peradarski pribor. Korisno će biti, ako se za prehranu kokoši naročito za zimu postavi u peradnjaku odjelit automat za suhu smjesu, kao prekrupa žitarica, zrno, posije i sl. Takav automat se gradi od

Automat za suhu hranu, korito za vlažnu hranu i posudje za vodu.

dasaka, te je tako uredjen, da se u njega sipa hrana za nekoliko dana, a kokoši ne mogu ovu hranu onečistiti i razbacati već su prisiljene uzimati samo toliko, koliko pojedu.

Za podavanje vlažne smjese kao što su kuhani krumpir, odpadci iz kuhinje, zelenilo i sl. treba napraviti odjelite male kopanje — korita. Takve posude se

prave od dasaka, te se računa, da je 1 m kopanje dovoljan za 15 komada kokoši. Za piliće trebamo imati manje kopanje.

Za vodu treba imati odjelito posudje t. zv. automate za napajanje, u kojima se voda osigurava od nečistoće i zagadjenja. Iz takvih posuda perad lako pije, te ima redovito čistu vodu.

Uz peradnjak treba imati i sav pribor za čišćenje kao što su metla, lopata, grablje, četka ribalica i dr. Ovdje moramo kazati i to, da je vrlo važno, da se sav peradarski pribor, a osobito posudje za hranu i vodu mora držati u najvećem redu i čistoći.

JE LI KORISTNO U ISTOM PERADNJAKU DRŽATI RAZLIČNE VRSTE PERADI?

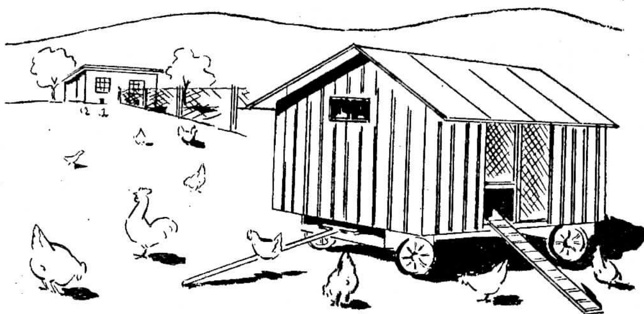
Pojedine vrste peradi treba držati odjelito, jer ako se kokoši drže zajedno s purama, pure ih redovito uznemiruju i tuku. Guske i patke takodjer nije dobro držati zajedno s kokošima, jer ta perad jako onečišćuje nastanbu i smeta kokošima.

Radi toga je najbolje, ako se za svaku vrstu peradi uredi odjelit peradnjak ili primjerena nastanba.

Medjutim za malo seljačko gospodarstvo bilo bi preskupo graditi više peradnjaka, to više, ako se drži malo različne peradi. Radi toga se preporučuje, da se za svaku vrstu peradi napravi u peradnjaku zasebni odjel. Za guske i patke morat će se svakako napraviti odjelit peradnjak, što nije težko, jer za držanje ove peradi nisu potrebne zasebne gradjevine već jednostavna skloništa od nevremena i zimskih vijavica.

JE LI ZA PERAD POTREBAN IZPUST?

Uz peradnjak za kokoši moramo urediti izpust, gdje će se perad slobodno kretati. Kod vodjenja razplodnog peradarstva izpust se ogradjuje žičanom mrežom, da kokoši, kada je to potrebno, ne izlaze van i stoje pod stalnom kontrolom. Na selima kokoši razpolažu neograničenim izpustom, te idu redovito i daleko izvan dvorišta. Ovdje u polju, po strništu, po voćnjacima i liva-

Izpust za perad i prenošljivi peradnjak na kolima.

dama nalaze kokoši, napose u jesen, veliki dio potrebne hrane, pa je njihovo držanje od proljeća do kasne jeseni znatno jeftinije. Čisti zrak, sunce i sloboda godi peradi, a mlada perad dobro se pri tom razvija, brzo raste i napreduje.

To je svakako dobro, ali u doba, kada se vrši izbor jaja za nasad i kada se hoće izabrati za razplod jaja od dobrih kokoši i poznatog pietla ,trebalo bi držati kokoši pod nadzorom.

Kada bi pojedina sela držala samo jednu odredjenu pasminu kokoši i kada bi se pazilo na pietlove u selu, mogli bi slobodno puštati kokoši i biti sigurni, da ćemo imati podmladak jedne odredjene pasmine. Takvih sela ima u drugim zemljama, te se tu drži i razmnožava samo jedna pasmina, bez straha, da se pomieša.

Uzgoj i držanje pura ne uspieva u zatvorenom i ograničenom prostoru, jer pura ne podnosi zatvora, te voli slobodu i kretanje na velikim izpustima.

Za uzgoj i držanje gusaka dolaze u obzir područja uz tekuće i stajaće vode, te tamo, gdje ima dovoljno pašnjaka.

Patka se takodjer uspješno uzgaja uz primjeren izpust i dovoljnu pašu.

NJEGA I UZGOJ KOKOŠI

KAKO MORA IZGLEDATI DOBRA KOKOŠ?

U svakom jatu ima dobrih, a ima i loših kokoši. Zbog toga treba izabrati za uzgoj i držanje one, koje su dobre, jer od takvih ćemo imati prave koristi.

Dobra razplodna kokoš razpoznaje se redovito i po vanjskom izgledu. Ako držimo kokoši odredjene pasmine, treba birati one, koje odgovaraju propisima ove pasmine u pogledu boje perja, forme tiela i dr.

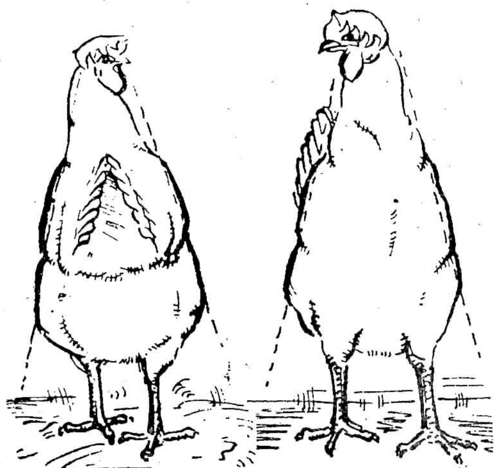
Obćenito se može kazati, da dobra kokoš mora biti dobro razvijena i zdrava. Prsa takve kokoši su redovito duboka i široka, a stražnji dio pun i malo izpupčan. Noge su kod dobre kokoši dosta jake, ali ne previsoke, te stoje razmjerno široko. Koža mora biti nježna i tanka. Svaka dobra kokoš je redovito živahna i vesela, ali ne goropadna ili previše plašljiva.

KAKO ĆEMO ODABRATI KOKOŠ ZA RAZPLOD?

Pri izboru kokoši za razplod ne odlučuje samo njezina vanjština, boja perja, veličina i dr., nego i njezina nosivost.

Nosivost je važna sposobnost, koja redovito prelazi

od roditelja na potomstvo. Ako pri izboru kokoši za razplod pazimo na nosivost, možemo se nadati, da će i podmladak posjedovati ovo svojstvo. Isto tako je važno, da pietao potječe od dobrih nosilja, jer i on prenosi ovo svojstvo na potomstvo.

Izgled dobre razplodne kokoši.

Na selu se redovito ne vodi odjelita kontrola nosivosti svake kokoši, i ako je to vrlo koristno. Medjutim svaka dobra domaćica poznaje svoje kokoši i zna, koje su medju njima najbolje nosilice. Razumljivo je, da ona ne će uzimati za nasad jaja od bilo koje kokoši, već samo od onih sa dobrom nosivošću. Prema tome izborom jaja za nasadjivanje počinje se zapravo izbor razplodne ko-

koši. Sam izbor kokoši, koje ćemo zadržati u našem jatu, provodi se u jesen.

Tada odaberemo najbolje rane piliće, iz mjeseca ožujka i travnja, zatim izaberemo jednogodišnje i dvogodišnje kokoši i dovoljan broj pietlova.

Sve što pri tom ostane, možemo prodati ili izkoristiti za klanje.

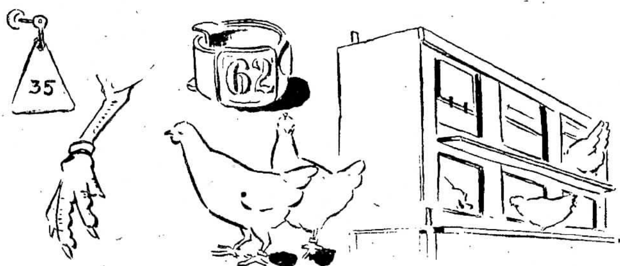
Kasne piliće nikada se ne izplati držati, jer će kokoši od tih pilića početi nositi tek na proljeće iduće godine, pa bismo ih morali badava hraniti ciele zime. Isto tako slaba je korist od starih kokoši Zato treba prilikom izbora ukloniti iz jata sve kokoši starije od tri godine. Ovo se radi zato, jer se sigurno ustanovilo, da kokoš prve godine snese najviše jaja, druge godine nosivost nešto opada, a treće se smanjuje još više, te se držanje takve kokoši ne izplaćuje. Redovito više vriedi hrana, koju pojede stara kokoš nego jaja, što ova sneze za godinu dana.

Pri izboru pietla uzimamo jednogodišnje ili dvogodišnje, druge zakoljemo ili prodamo. Pri izboru pietla treba računati na 10—12 kokoši jednog pietla.

KAKO SE KONTROLIRA (IZPITUJE) NOSIVOST KOKOŠI?

Rekli smo, da je zbog poznavanja nosivosti pojedine kokoši koristno kontrolirati njezinu nosivost. Onaj, tko hoće kontrolirati nosivost, mora svaku kokoš označiti odjelitom oznakom. Za označivanje kokoši ima zasebnih nožnih prstena i krilnih znački. Na takvom prstenu ili znački nalazi se otisnut broj, po kojem razpoznaje-

mo svaku kokoš. Za kontrolu služe i odjelita kontrolna gniezda, koja su, kako smo prije naveli, napravljena tako, da imaju zasebna vratašca, koja se sama zatvaraju, kada kokoš udje u gniezdo. Kada se kontrolira nosivost treba više puta na dan pregledati takva kontrolna gniezda. Kada kokoš snese jaje, pušta se ona iz gniezda, a na jajetu koje je sniela, zapiše se broj kokoši i datum. Da se kasnije utvrdi nosivost svake kokoši treba voditi odje-

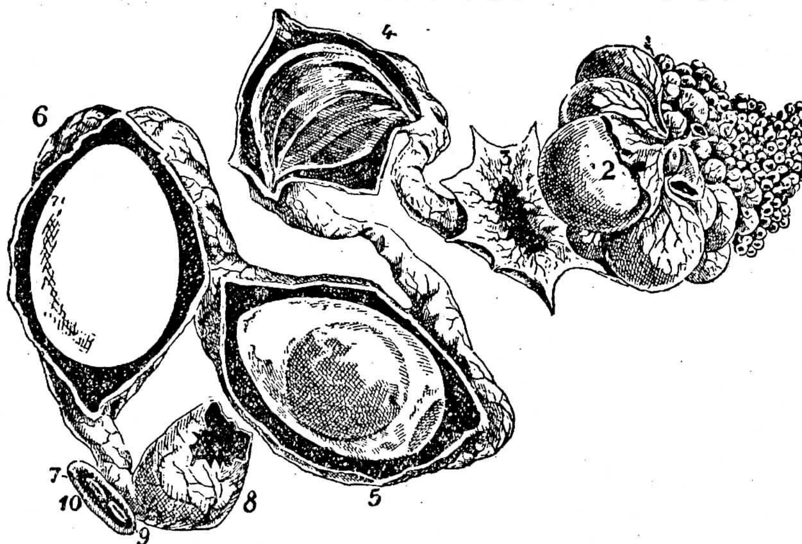
Krilna značka i nožni prsten za označivanje kokoši, te kontrolna gniezda za izpitivanje nosivosti.

lite bilježke za svaki mjesec. Tamo, gdje se vodi sustavni uzgoj i izbor, a to je na odjelitim postajama nosivost se kontrolira tokom ciele godine. Kod malog peradarstva dovoljno će biti, ako se kontrolira nosivost kokoši u zimskim mjesecima. Kod takve kontrole namjeste se vratašca na gniezda u mjesecu studenom, prosincu i siečnju, te se kroz to vrieme kontrolira nosivost. Kokoši, koje u ovim mjesecima nose najviše jaja, najbolje su, a vjerojatno je, da će i tokom ciele godine nositi više jaja nego druge, koje su po zimi slabo nosile.

Kada se na taj način ustanovi nosivost pojedine kokoši, lakše ćemo izabrati podmladak za vlastiti uzgoj, pa ćemo biti sigurni, da smo ostavili zaista dobre nosilice.

KAKO SE STVARA JAJE?

U nutrinji kokoši, s lieve strane oko pluća pod lievim bubregom nalazi se jajnjak, gdje se stvaraju jaja.

Jajnjak i jajovod kokoši. 1. Jajnjak sa žumanjkastim kruglicama; 2. Dozrio žumanjak; 3. Čašasti otvor jajovoda; 4. Dio jajovoda, gdje se žumanjak pokriva sa bjelanjkom; 5. Dio jajovoda, gdje je stvara opna; 6. Dio jajovoda, gdje se jaje pokriva ljuskom.

Jajnjak ima oblik grozda, koji je sastavljen od velikog broja mjehurića žućkaste boje. Pojedini mjehurići su krupniji, drugi su sitniji, a ima ih sasvim sitnih — nevidljivih. Ti žućkasti mjehuri nisu ništa drugo već žumanjak budućeg jajeta.

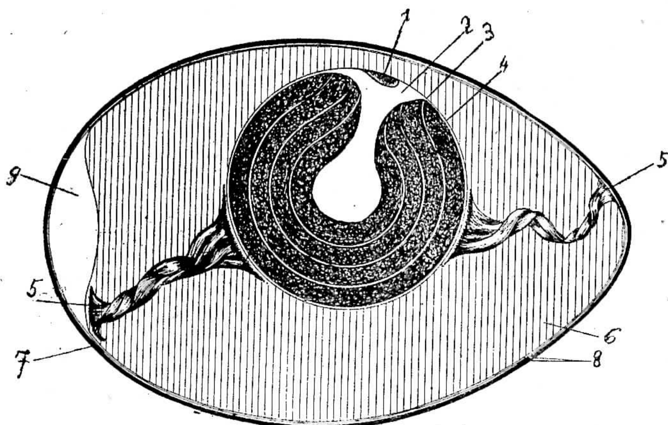
U jajnjaku svake kokoši ima takvih žumanjaka vrlo mnogo, te se drži, da ih može biti i nekoliko hiljada. Što je žumanjak zreliji, to postaje sve većim i dolazi bliže jajovodu. Kad žumanjak podpuno dozori, odkida se od grozda jajnjaka i pada u prvi dio jajovoda, koji izgleda kao lievak. Po jajovodu se skliže žumanjak dolje, pa se neprestano okreće oko sebe. Na tom putu po jajovodu sakuplja se oko njega najprije bjelanjak, zatim opna bjelanjka i na koncu u zadnjem dielu jajovoda pokriva se jaje tvrdom ljuskom.
Gotovo jaje kreće nakon toga prema kraju jajovoda, te kroz čmar izlazi napolje.

ŠTO SE JOŠ MORA ZNATI O JAJETU?

I ako je svakom poznato, što je jaje i kako ono izgleda, ipak je korisno pobliže upoznati njegovu gradju i sadržaj.

Jaje je izvana omotano čvrstom ljuskom, koja je sastavljena od vapnenih tvari. Izpod ljuske se nalaze dvie opne. Sadržaj jajeta sastoji od bjelanjka i žumanjka. Kod svježeg jajeta žumanjak leži točno u sredini, te je tankim vezicama pričvršćen za oba kraja, koja ga drže u ravnoteži. U žumanjku pliva zametak, iz kojeg se kasnije razvije pile, ako je ovaj zametak oplodjen, što znači, da je spojen sa sjemenom od pietla.

Ako jaje dulje vrieme leži, žumanjak se diže, jer je lakši od bjelanjka, te dolazi do ljuske. Iz takvog jajeta se ne može izvaliti pile, jer se žumanjak sa zametkom

Jaje — 1. Zametak; 2. Bieli žumanjak; 3. Žumanjak; 4. Opna žumanjka; 5. Vezice (kalaze); 6. Bjelanjak; 7. Ljuska; 8. Unutarnja opna bjelanjka; 9. Zračni prostor.

zaliepi na ljusku. Radi toga jaja za nasadjivanje moraju biti svježa, a kod čuvanja treba ih svaki dan okretati s jedne na drugu stranu.

KAKVA SU TO OPLODJENA I NEOPLODJENA JAJA?

Rekli smo: kada se zametak, koji se nalazi u žumanjku, spoji sa mužkim sjemenom pietla, može se iz njega razviti pile. Jaja, u kojima je zametak spojen sa

sjemenom pietla, jesu oplodjena. Samo oplodjivanje nastaje tako, da pietao kod sparivanja sa kokoši uštrca tekućinu, koja sadržava mužko sjeme.

Sjeme pietla putuje po jajovodu i polako dolazi do njegovog kraja, gdje se spaja sa zametkom, koji se, kako znamo, nalazi u žumanjku, a izgleda kao jedna mala mrlja. Kada se zametak spojio sa mužkim sjemenom, on se odmah pokriva odjelitom tankom opnom, koja čuva zametak, da do njega ne dolazi i drugo sjeme, koje se još nalazi u jajovodu. Oplodjivanje zametka vrši samo jedno sjeme. Medjutim pietao kod sparivanja uštrca mnogo sjemena, te ono ostaje u jajovodu kokoši i može živjeti tu do tri tjedna. Zbog toga pietlovi ne moraju gaziti kokoši svaki dan, jer kako već znamo, kokoš nakon jednog parenja može još odredjeno vrieme nositi oplodjena jaja.

Ako medju kokošima nema pietla, one će bez obzira na to i dalje nositi jaja, ali takva jaja nisu oplodjena t. j. zametak se u njima nije spojio s mužkim sjemenom. Iz takvih neoplodjenih jaja ne mogu se izvaliti pilići. To je korisno znati, jer se jaja za nasadjivanje uzimaju redovito na proljeće, te u to doba moraju biti oplodjena. U doba, kada jaja nisu potrebna za nasadjivanje, mogu ona biti neoplodjena.

Takva neoplodjena jaja osobito su dobra za jelo, a pogotovo, ako ih spremamo za zimu, jer se lakše i bolje čuvaju od oplodjenih.

KAKO SE ODABIRAJU I ČUVAJU JAJA ZA NASAD?

Već smo rekli, da se jaja za nasad uzimaju od najboljih kokoši nosilica. Ako su se takve kokoši parile sa

pietlovima, čije su sestre i majke isto dobre nosilice, možemo računati, da ćemo dobiti podmladak koji će od majke i otca nasliediti sposobnost dobre nosivosti.

Za nasad se uzimaju jaja samo od dvogodišnjih kokoši, jer za te kokoši možemo znati, kako su nosile u prvoj godini. Njihova su jaja redovito dosta krupna i dobro oplodjena, a pilići se iz njih lakše valjaju.

Od mladih kokoši se ne uzimaju jaja za nasad, jer za te kokoši ne znamo, kakve su nosilice. Osim toga jaja mladih kokoši redovito su sitnija, a često i manje oplodjena.

Jaja za nasad treba sakupljati od ranog proljeća. Ova jaja ne smiju biti ni previše krupna niti presitna. Njihov oblik mora biti pravilan, a ljuska gladka i čista.

Jaja za nasad moraju biti svježa, jer kako već znamo, iz starog jajeta ne može se izvaliti pile. Redovito se računa, da jaja za nasad ne smiju biti starija od 12—14 dana. Najbolja su jaja od 7—8 dana.

Jaja, koja smo izabrali za nasad, moramo čuvati u hladnijoj i mračnoj prostoriji, a nipošto ih ne smijemo držati u kuhinji ili u toploj prostoriji. U toplini se jaje brže izsuši, a zametak počinje živjeti te ugine.

Najbolja su jaja od vlastitih dobrih dvogodišnjih kokoši, jer ih domaćica pozna, a jaja sakuplja sama. Kupljena jaja nisu uviek sigurna i ako se kupuju od poznatih ljudi i potječu od dobrih nosilja. Takova jaja prilikom odpreme redovito se previše tresu, pa se u njima pokidaju vezice, koje drže žumanjak. Ako se jaja za nasad kupuju, najsigurnije je, da ih sami preuzimamo na mjestu i oprezno prenosimo kući.

KAKO SE PROIZVODE PILIĆI?

Pilići se mogu proizvoditi na prirodni i umjetni način. Na našim seljačkim gospodarstvima nema potrebe, a ni mogućnosti za valjenje pilića na umjetni način u odjelitim strojevima (inkubatorima). Radi toga će na našim selima, kao i do sada, za valjenje pilića služiti kvočka.

Najbolje vrieme za nasadjivanje kvočaka je mjesec ožujak i travanj.

Pilići, koji se vale u tim mjesecima, izrastu i ojačaju prije nastupa ljetne vrućine, koja je za mlade piliće štetna i pogibeljna. Pilići iz tih legla, ako se dobro drže i hrane, do jeseni podpuno izrastu, te već u mjesecu rujnu i listopadu kokice pronesu, te nose preko čitave zime.

Pilići, koji se valjaju u mjesecima svibnju i lipnju nisu tako dobri, jer ne izrastu do ljeta, pa zbog vrućine mnogo ih strada. Oni, koji prežive ljeto, ne mogu se do jeseni podpuno razviti, te kokice iz ovih legla pronesu tek na proljeće iduće godine. Ako kod nasadjivanja u proljeće zakasnimo samo jedan mjesec moramo računati, da smo zapravo izgubili čitavih 5—6 mjeseci, jer mlade kokice moramo badava hraniti čitavu zimu, a da nam one ne nose. Zato piliće iz kasnih legla izkoristimo za klanje i prodaju u jeseni.

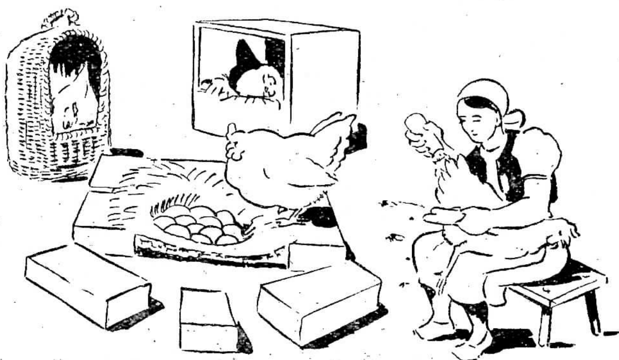
Medjutim i ako je proizvodnja na prirodni način nasadjivanjem kvočke najjednostavnija i najlakša, ona je ipak skopčana s težkoćama.

Prije svega u vrieme, kada se mora nasadjivati, a to je u mjesecu ožujku i travnju, nema na gospodarstvu dosta kvočaka, dok kasnije trebamo muku mučiti

i ne znamo, kud bi sa kvočkama, jer ih ne trebamo. Naše domaćice dobro znadu, da se tom zlu može doskočiti tako, da se za nasad uzme pura, koja se može lako prisiliti na sjedenje. U mnogim zemljama s naprednim gospodarstvom seljaci ne nasadjuju kvočke i ne proizvode sami piliće, već se oni valjaju na umjetan način u inkubatorima kod odjelitih peradarskih postaja.

KAKO SE NASADJUJE KVOČKA?

Za nasadjivanje kvočke treba izabrati odjelitu prostoriju, gdje ona može nesmetano sjediti na gniezdu. Takva prostorija mora biti dosta mračna, suha i čista.

Gniezda za nasadivanje kvočke.

Gniezda za nasadjivanje napravit ćemo od dasaka u obliku sanduka ili ćemo ih izplesti od pruća u obliku košare. Gniezda se mogu takodjer napraviti i sasvim

jednostavno od opeka. Ako se nasadjuje više kvočaka, svako gniezdo se mora pregraditi, da kokoši ne uznemiruju i ne smetaju jedna drugu. Na dno gniezda se metne bus sa ledine. Ovaj bus daje jajima potrebnu vlagu. Na bus se metne suhe papradi, a zatim se prostre čista slama ili sieno.

Kada je gniezdo gotovo, metnemo u njega jaja, koja smo izabrali, te posadimo kvočku. Pod kvočku treba metnuti samo toliko jaja, koliko ona može dobro pokriti, što zavisi od veličine same kokoši i krupnoće jaja. Pod kvočku se može metnuti 15—17 kokošijih jaja.

Prije nasadjivanja se mora kvočka dobro pregledati, da je zdrava i da je podpuno čista od gamadi i nametnika. Najveći neprijatelji kvočke su nametnici, koji je uznemirivaju za vrieme sjedenja. Često se dogadja, da se zbog toga kvočka digne sa gniezda i prestaje sjediti, pa se jaja pokvare. Preporučuje se stoga kvočku, koju nasadjujemo, za svaki slučaj naprašiti prahom buhača. Dobro je takodjer u slamu, koju smo prostrli u gniezdu, metnuti komad vate, koja se natopi u duhanskoj tekućini. Nametnici ne podnose miris duhana, a jajima to ne školi.

KAKO TREBA NJEGOVATI I HRANITI KVOČKU, KOJA SJEDI NA GNIEZDU?

Kvočka na gniezdu mora imati podpuni mir. Ne smijemo kvočku uznemirivati čestim pregledavanjem. Nije takodjer dobro, da se njoj donosi i daje hrana na gniezdu. Kvočka će sama osjetiti potrebu za hranom, te će ustati sa gniezda, da se nahrani i napije. Ona će se

kroz to vrieme razgibati i poprašiti u piesku. Tako kvočka ostane 15—20 minuta izvan gniezda, a nakon toga ponovno sjeda na jaja. Za vrieme, dok kvočka napušta gniezdo, jaja se u njemu razhlade i prozrače, što je vrlo važno za pravilno valjenje.

Dogadja se, da vriedna kvočka ne ustaje sa gniezda čak ni radi hrane. U takvom slučaju treba ju dići i nahraniti. To se mora raditi vrlo oprezno, da se ne bi pri tom razbilo koje jaje.

Preporučuje se, da u isto vrieme nasadimo više kokoši, jer ćemo se na taj način moći u isto vrieme brinuti za sve nasadjene kvočke. Kada se izvale pilići, moći ćemo ih spojiti pod jednu kvočku, a drugu izkoristiti za novi nasad ili ostaviti, da nosi jaja.

Moramo pri nasadjivanju znati i to, da kvočka na jajima redovito omršavi, pa da se to spriječi, treba ju obilato hraniti zdravom suhom hranom, u prvom redu zrnom.

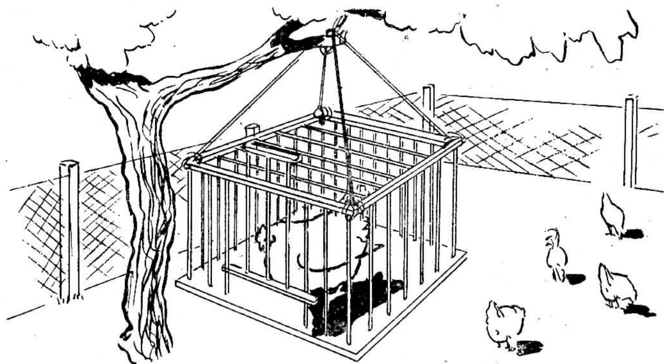
KAKO ĆEMO ODUČITI KVOČKU OD KVOCANJA?

Znamo, da preko ljeta redovito ima mnogo razkvocanih kokoši ,koje bi rado sjedile na jajima, ali ih sada ne trebamo. Kokoš koja kvoca, prestaje sa nošenjem jaja, što znači, da se u to vrieme gubi ovaj proizvod.

Nije dobro, kao što to rade po selima, odučavati kokoš od kvocanja različnim domaćim sredstvima, koja su često pravo mučenje.

Nekoji zatvaraju kokoš u košaru, te je drže par dana bez hrane i vode, ali i kraj toga ne postižu traženog uspjeha. Takva kokoš, kada se pusti na slobodu, počinje opet kvocati.

Drugi polievaju kvočku hladnom vodom, pri čem takodjer ne postižu uspjeha, a kokoš se može pri tom prehladiti. Osim toga ima u pojedinim krajevima još i drugih načina, kojima se služe, ali redovito bez osobitog uspjeha, jer kokoš, koja se odučava od kvocanja i dalje traži gniezdo u želji, da sjedne na jaja.

Krletka za odučavanje kokoši od kvocanja.

Ako hoćemo kokoš odučiti od kvocanja moramo upotriebiti takva sredstva, da kokoš ne mučimo.

Za odučavanje od kvocanja ima dobar i lagan način. Taj način sastoji se u tome, da kvočku zatvaramo u posebnu krletku. Takvu krletku lako možemo napraviti od tankih letava. Gotova krletka se onda objesi s pomoću užeta ili žice na kakvo drvo ili u samom peradnjaku tako, da se slobodno njiše. Najbolje je, ako se krletka objesi tamo, gdje se druge kokoši najviše zadrža-

vaju, kako bi kvočka, koju u krletku zatvorimo, gledala, kako ostala perad slobodno hoda i čeprka. Zatvorenu kokoš ne smijemo ostaviti bez hrane i vode, te ju preko dana pustimo, da se najede. Po noći ostaje kokoš stalno u krletci.

Tako radimo uzastopce dva dana, a zatim pustimo takvu kokoš na slobodu medju drugu perad. Ako nakon toga opazimo, da je kokoš mirna, te bira za sebe mjesto na sjedalu, možemo biti sigurni, da se ona odučila od kvocanja. Ako pak opazimo, da kokoš i opet traži gniezdo da sjedne, treba ju ponovno zatvoriti na jedan ili dva dana u krletku. Poslije toga će ona sigurno prestati sa kvocanjem.

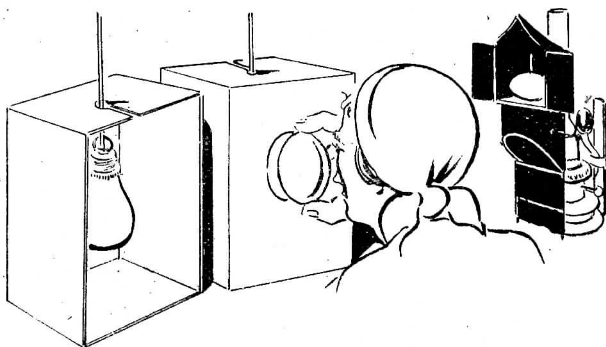
KADA I KAKO SE VRŠI PREGLED JAJA ZA VRIEME NASADA?

Rekli smo, kako se nasadjuje kvočka i kako se sa njom postupa za vrieme sjedenja. Sada moramo kazati, kako se postupa s jajima, jer od toga zavisi u velikoj mjeri uspjeh valjenja.

Kada smo izabrali jaja za nasad, treba ih prije nasadjivanja pregledati, te odvojiti ona, u kojima se žumanjak pomakao sa sredine, zatim ona, koja su napuknuta, te sva nečista i sumnjiva jaja.

Za pregled jaja ima osobitih sprava sa svjetiljkom, a takovu jednostavnu spravu može svaki i sam napraviti tako, da u jednoj kutiji napravi mali otvor, a u kutiju smjesti svjetiljku. Jaja se mogu takodjer pregledati i kod obične svjetiljke u tamnoj sobi tako, da jaja obuhvatimo rukom i ostavimo mali otvor medju prstima, kroz koji na svietlu vidimo sadržaj jajeta.

Naveli smo, da jaja za nasadjivanje moraju biti oplodjena. Da li su ona oplodjena ili nisu, ne možemo sa sigurnošću ustanoviti prije nasada, već to možemo znati tek šesti ili sedmi dan po nasadu. Radi toga se jaja pregledavaju šesti ili sedmi dan po nasadu. Ako kod tog pregleda vidimo u zametku malu mrlju, koja se pomiče, možemo znati, da je jaje oplodjeno.

Pregledavanje jaja

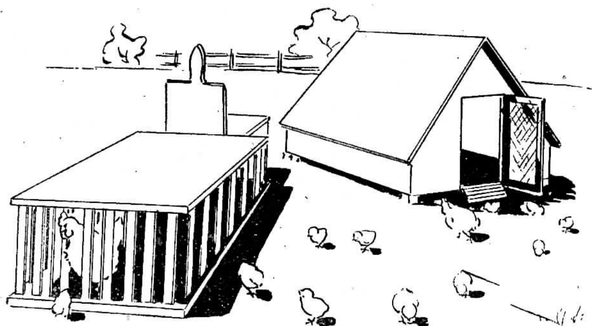
Neoplodjeno jaje se poznaje po tome, što je svietlo i čisto bez ikakve mrlje u zametku. Takvo jaje se može još dobro izkoristiti za jelo.

Pregled jaja se vrši u vrieme, dok kokoš napušta gniezdo i kada se hrani. Kod umjetnog načina valjenja u inkubatorima jaja se pregledavaju još po drugi put. Medjutim kod nasadjivanja pod kvočku, ako nismo vješti tom poslu, bolje je, da po drugi put jaja uobće ne diramo.

Dvadesetprvi dan nakon nasada pilići počinju kljuvati ljusku i izlaziti iz jaja. Kod valjenja nije potrebna nikakva pomoć, jer često pomoć čovjeka može više škoditi nego li koristiti.

KAKO SE ČUVAJU I NJEGUJU PILIĆI?

Čim se izvali prvo pile, uzimamo ga iz gniezda, te ga odnosimo na toplo mjesto, gdje se priredi zasebna košara, prostrta slamom ili vunenom krpom. Iz gniezda

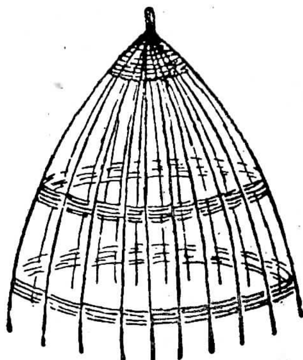

Sanduk-pilićnjak za male piliće sa kvočkom i zasebni pilićnjak za veće piliće.

se takodjer odstrani ostatak ljuske. Pilići se uzimaju iz gniezda zato, što kvočka videći prvo pile ne čeka često, dok se izvale svi ostali, već gniezdo napušta.

Kada su se svi pilići izvalili, metnemo ih zajedno sa kvočkom u toplu prostoriju. Za piliće prvih dana treba dosta topline, jer su oni osjetljivi i nježni, te od

hladnoće stradaju i ugibaju. Na većim gospodarstvima grade se za piliće odjelite nastanbe-pilićnjaci, ali za seljačko gospodarstvo ne dolazi to u obzir, te nije ni potrebno. Ovdje se napravi za svaku kvočku s pilićima odjelit pilićnjak, koji služi kao prenoćište za kvočku i piliće, te se postavlja u pogodnoj toploj prostoriji. Može se takodjer u takvoj prostoriji i pregraditi odjelit dio

Koš od pruća za kvočku s pilićima.

za kvočku i piliće, ali svakako je zgodnije, ako se napravi jednostavan pilićnjak, koji nije ništa drugo već obični drveni sanduk, uredjen za kvočku i 20—25 pilića. Na prednjoj strani sanduka se napravi otvor sa vratašcima, koji se po noći zatvara, dok kroz dan ostaje otvoren, da kokoš i pilići mogu slobodno izlaziti. Na postranim zidovima se izvrta nekoliko otvora radi zračenja. Dno sanduka treba napraviti tako, da se lako vadi radi čišćenja. Uz sanduk-pilićnjak može se na-

praviti i odjelita mala ograda, koja će dobro poslužiti, kada kokoš s pilićima puštamo van i time onemogućimo kokoši, da odlazi daleko, dok se pilići mogu kretati izvan ograde po volji. Umjesto takve ograde može se iskoristiti na selima poznati koš od pruća, pod kojim se drži kvočka s pilićima, tako da pilići slobodno izlaze, a kvočka ostaje stalno pod košom.

Pilićnjak, koji smo napravili od dasaka, treba redovito čistiti i krečiti, da ne bi pilići stradali od koje bolesti ili nametnika.

Tako se drže pilići sve, dok ih kvočka ne ostavi.

Prva 2—3 dana se mora osobito paziti na mlade piliće, te ih čuvati od nahlade.

Poslije toga, ako je vrieme suho, toplo i sunčano, možemo ih pustiti s kvočkom na polje, ali samo na kratko vrieme. Kasnije se mogu ostavljati pilići i dulje vani, dok konačno za 10—14 dana ne ojačaju i ostaju na polju preko čitavog dana. Razumljivo je, da ne ćemo puštati piliće van, kad je ružno vrieme, za rose i kiše. Na večer piliće zatvaramo s kvočkom u sanduk pilićnjak ili u koju odjelitu prostoriju.

Kada pilići navršc 6 tjedana, postaju oni skoro samostalni, te bi za njih trebalo prirediti zasebne jednostavne nastanbe, gdje će oni boraviti do jeseni, kada se perad izabira, a ono, što ostaje, dolazi u peradnjak.

Držati piliće zajedno s kokošima nije uputno, jer se oni pri tom ne osjećaju dobro, a stare kokoši ih smetaju.

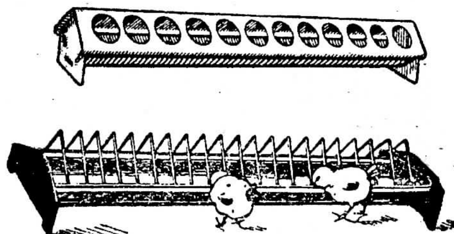

HRANITBA KOKOŠI

KAKO ĆEMO HRANITI PILIĆE?

Kada se pilići izvale, ne smiju se hraniti prvih 24-48 sati. Da nam ovo bude jasno, moramo znati, da za vrieme razvoja u jajetu pile potroši, bjelanjak i dio žumanjka, dok ostatak žumanjka povuče u sebe, kada se izvali. Ovaj žumanjak služi piletu kao hrana prva dva dana. Drugi odnosno treći dan moramo početi sa hranjenjem pilića. Prvih dana hrana pilićima se daje 5—6 puta dnevno, a kasnije se broj obroka smanjuje tako, da ih na kraju trećeg mjeseca hranimo tri puta dnevno.

Prva hrana pilića jesu suhe mrvice kruha. Već od drugog dana hranjenja daje se mješavina od mrvica

Naprave za suhu hranu za male piliće.

kruha i sitno mljevenog kukuruza, pšenice i sl. Prvih 5—6 dana toj se mješavini dodaje žumanjak tvrdo kuhanog jajeta i to jedan žumanjak na 15—20 pilića. Hrana se daje pilićima na čistoj daščici. posipanoj pieskom. Za nekoliko dana možemo dva puta dnevno tu suhu mješavinu ovlažiti vodom ili još bolje obranim mliekom. Takvu vlažnu hranu moramo priredjivati za svaki obrok odjelito neposredno pred hranjenjem, jer se ona brzo kvari i može škoditi zdravlju pilića. Vlažna smjesa ne smije biti premokra već tek vlažna, da se lako mrvi.

Za piće dajemo pilićima čistu vodu u odjelitim malim posudama.

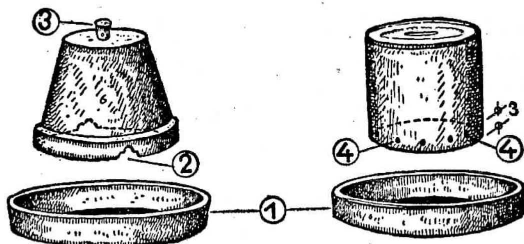
Od kakvoće hrane i načina prehrane zavisi, kako će se pilići razviti.

Na selu se izvali veliki broj pilića, ali zbog slabe njege i prehrane veliki dio ih ugine ili zakržljavi. Kada pomislimo, da je pile, kada se izvali iz jajeta, težko svega 40 grama, dok u toku od 6 mjeseci oni mogu vagati svaki $1^1/_2$ kg, što znači, da povećavaju težinu više od 30 puta, — onda će nam biti jasno, da za tako brzi porast treba dosta dobre hrane. Pile najviše poraste u prva tri mjeseca, pa treba izkoristiti ovo vrieme i pokloniti zasebnu pažnju dobroj prehrani.

Jedno pile pojede dnevno dosta male količine hrane, ali kada se to izračuna za vrieme od 3 ili 6 mjeseci vidimo, da su to ipak znatne količine.

Radi toga treba nastojati, da se i pilići hrane s onim, što se proizvodi na vlastitom gospodarstvu. Ako se hrana mora kupovati, nastaje za seljačku kuću veliko pitanje, hoće li se držanje peradi izplatiti.

Prema tome kao hrana za piliće dolazi kod nas u obzir kukuruz, zob, ječam, odpadci pšenice, posije i sl. Mnogi odpadci mogu se takodjer dobro izkoristiti pri prehrani pilića kao što su na pr. odpadci povrća, obrano mlieko i sl. Ne bi imalo smisla i koristi, da se za seljačko

Jednostavne naprave za napajanje pilića.

gospodarstvo propisuju zasebni obroci i da se hrana za piliće važe, kako se to radi kod velikih peradarskih uspilića tanova. Na seljačkom dvorištu nema za to vremena, a nema ni pravog smisla. Glavno je, da hrana bude raznovrstna i da sadržava sve, što je potrebno za rast, stvaranje kostiju, mesa i perja.

Kada pilići navrše tri mjeseca, možemo ih početi hraniti kao i odraslu perad.

KAKO SE HRANI KOKOŠ, KOJA NOSI JAJA?

Poznato je, da se jaje stvara u tielu kokoši iz hrane, koju ona jede. Ako kokoš ne dobiva dosta hrane ili ako hrana nema sve one tvari, koje su potrebne za stva-

ranje jaja, ona ne će nositi toliko jaja, koliko bi mogla dati kod dobre i pravilne prehrane. Prema tomu, ako kokoš nosilju hranimo slabo, ona će malo nositi, ako pak nju hranimo preobilno, ona će se brzo utoviti, pa i zbog toga ne će nositi. Zato kokoš, koja nosi jaja, treba hraniti dobro i umjereno.

Tamo, gdje kokoši imaju dosta slobodnog izpusta, one će znatni dio potrebne hrane naći sebi same, te ne ćemo za njih trošiti toliko hrane, koliko je potrebno za prehranu kokoši, koje se drže u ogradjenim i ograničenim izpustima.

Zrna različnih žitarica i njihovi odpadci, okopavine i povrće, djetelina, lucerna i t. d. sve su to dobra hraniva za kokoši.

Zrno žitarica se daje cielo ili u prekrupi. Svakako razuman gospodar ne će davati kokošima prvorazredno zrno, koje se može koristnije upotriebiti za prehranu ljudi, već će za perad uzeti slabija polomljena zrna, pomiešana s odpadcima kao i sve odpadke kod vršitbe.

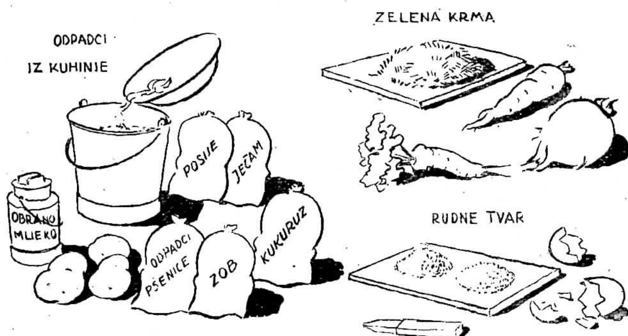
Kod davanja zrna treba izbjegavati uobičajeno davanje samog kukuruza. Od kukuruza kokoš se tovi, ali kukuruz sam ne služi za stvaranje jaja.

Zob kokoši ne jedu tako rado, dok se na to zrno ne nauče. Medjutim je uputno kod hranjenja sa zobi popariti dan prije zrno sa vrućom vodom, pa će ga kokoši dobro pojesti. Plodove lepirnjača kao što su grah, leća, grašak kao i okopavine krumpir, repa, mrkva i sl. najbolje je davati kuhano ili pareno u mješavini s drugom hranom.

Sieno djeteline, lucerne služi u zimskoj prehrani, te

se daje sitno drobljeno i pomiešano sa prekrupom ili posijama te popareno vrućom vodom.

Osim ovih hraniva perad dobro izkorišćuje različne odpadke iz kuhinje, iz mljekare, klaonice i sl. U takvim odpadcima ima redovito mnogo vriednih hranljivih tvari.

Raznovrstna krmiva i odpadci dobro služe kod prehrane peradi.

Tamo, gdje se može sakupiti hrastov žir, uputno je izkoristiti i njega za prehranu peradi, jer je vrlo hranljiv, te ga kokoši dobro jedu, pogotovo s drugom hranom. Žir se suši u krušnim pećima, te se melje u prekrupu. Pri podavanju se mieša sa drugom hranom, te se popari vrućom vodom.

KAKO ĆEMO HRANITI KOKOŠ PREKO LJETA?

Na selu hranjenje kokoši preko ljeta nije težko. Glavno je, da kokoši mogu izkoristiti slobodno kretanje

i neograničene izpuste; one će pri tom same naći veliki dio potrebne im hrane. Po ljeti puštamo kokoši što ranije iz peradnjaka, te im ne dajemo nikakve hrane, čime ih silimo da same sebi marljivo traže hranu. Ako kokoši imaju velike izpuste i slobodno se kreću dajemo im hranu samo na večer, kada se vraćaju u peradnjak na spavanje. Tada se daje obrok zrna, odpadci pšenice, zob ili ječam. Preko ljeta nije uputno davati kukuruz, jer je to prava zimska hrana.

Ako kokoši nemaju dovoljno izpusta i slobode kretanja, mora im se davati osim večernjeg obroka još jedan u podne. Taj obrok se sastavlja od vlážne smjese, koja se pripravi od kosanog zelenila, kojeg ima ljeti dosta, odpadaka iz kuhinje, posija ili različnih prekrupa. Sve se to zapari vrućom vodom ili obranim mliekom.

Medjutim na selu će biti redovito slučaj, da perad ima preko ljeta dosta mogućnosti, da se sama prehranjuje, te se ovdje daje obrok zrna samo na večer. Koliko će se dati zrna, zavisi od toga, koliko su hrane našle kokoši na polju. Ako kokoši brzo pojedu obrok zrna, što smo im dali, znak je, da nisu dobili dovoljno, te im moramo dati još. Ako pak jedu zrno polako, te ga prebiru, znači, da su site i u buduće ćemo davati manje zrna.

Obćenito se može računati, da je svakoj kokoši dovoljno, ako se daje oko 30 grama zrna ili za 30—35 komada 1 kilogram.

Zrno se redovito daje na jednom odredjenom mjestu na dvorištu ili u samom peradnjaku, a ovo mjesto mora biti čisto i lako pristupačno peradi.

Ako postoji bojazan koje zarazne bolesti, preporučuje se, da se zrno podaje ne na dvorištu — nego da se sipa u odjelite posude — kopanje od drva.

KAKO ĆEMO HRANITI KOKOŠ PREKO ZIME?

Dok preko ljeta naše kokoši po selima nalaze sebi dosta hrane na pašnjacima, dvorištima i izpustima, dotle se preko zime za njihovu prehranu moramo uglavnom brinuti sami.

Po zimi se kokoši hrane tri puta dnevno U jutro, kada se kokoši puštaju iz peradnjaka, dajemo im vlažnu mješavinu, koja se priprema od smjese posija, prekrupa različnih žitarica, kuhanog krumpira, repe, djetelinskog siena i sl. Za prekrupu se uzima ono zrno, koje imamo. Ako dajemo samo kukuruznu prekrupu s krumpirom, kokoši će se brzo toviti i manje će nositi. Vlažna mješavina pripravlja se, kako smo već rekli tako, da se sva hrana izmieša, te popari vrućom vodom ili još bolje obranim mliekom. Ova vlažna mješavina ne smije biti mokra i gnjecava već samo vlažna, pa da se daje lako mrviti. U podne dat ćemo kokošima isto tako vlažnu smjesu kao i u jutro. Na večer se daje samo zrno različnih žitarica, pa u zimi dobar je kukuruz, koji stvara u tielu potrebnu toplinu, te se ne mora bojati, da kokoši previše odebljaju, kako bi to bilo, kad bi kukuruzom hranili ljeti. Svakako ćemo pri davanju kukuruza uzeti za perad ono najslabije zrno, jer će nam drugo bolje dobro doći za ljudsku hranu.

Za dnevni zimski obrok računa se 130 grama hrane ili za 30 kokoši oko 4 kg. Od toga polovica obroka odpa-

da na jaka krmiva: kukuruz, posije i prekrupe drugih žitarica, dok druga polovica na krumpir, kupus, repu, odpadke i sl.

Po zimi kokoši ne mogu naći vani dosta zelene hrane, pa im je korisno to davati. Pri tom može poslužiti kupus i repa, jer drugog zelenila po zimi i nema. Od kupusa, kojeg smo svježeg spremili za zimu, davat ćemo vanjsko lišće. Repa se daje tako, da se razsieče i ostavi u peradnjaku, da ju kokoši kljucaju. Ako kokošima po zimi dajemo proklijalo zrno zobi, one će poboljšati nosivost. To zrno se pripravlja tako, da navlažimo zob i ostavimo ju u vreći 2—3 dana. Kada zrno proklija, dajemo ga peradi. Po zimi je važno, da se kokošima daju i rudne (mineralne) stvari, jer one to ne mogu same naći. U hranu treba im miešati tucane ljuske jaja, mljevene kosti, tucanu kredu i dr. Isto tako dobro dolaze kod zimske prehrane odpadci klaonica, obrano mlieko i dr. Ima i odjelitih preparata mesnog brašna, ribljeg brašna i dr., ali ovo je danas još skupo i malo pristupačno.

KAKO SE TOVE PILIĆI?

U normalnim vremenima ima na tržištu redovito mnogo peradi, ali sva ta perad dolazi na tržište uglavnom mršava i neizhranjena.

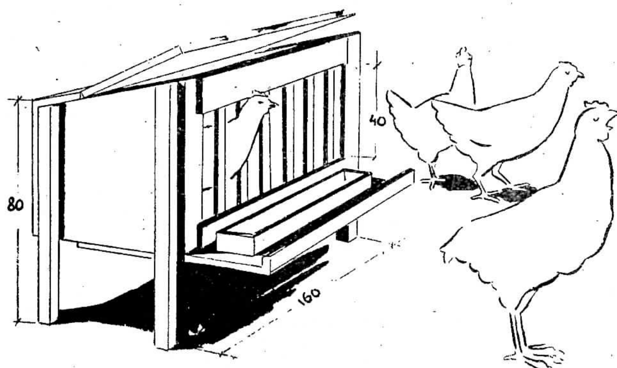
Znalo se, da su trgovci na veliko kupovali takvu perad po selima, te ju odredjeno vrieme još odjelito hranili, te prodavali za skuplje novce bilo potrošačima na domaćem tržištu,, bilo da su perad izvozili u inozemstvo.

Naši seljaci imali bi sigurno računa hraniti kod kuće odredjeno vrieme perad, koju kane prodavati, jer bi

na taj način dobili veću cienu, pa bi se njima trošak sigurno izplatio.

Perad, a pogotovo pilići lako se tove, te će se trud i potrošena hrana uviek izplatiti.

Perad, odabrana za tovljenje, zatvara se po 20—30 komada u odjelitu mračnu prostoriju ili ogradjeni prostor, da joj se onemogući kretanje.

Kavez za tovljenje pilića.

Još je bolje, ako se perad, koju kanimo utoviti, zatvori u odjelite kaveze za tovljenje. Starija perad se tovi teže, te od nje ne dobivamo tako ukusno meso kao od mlade. Zato se najviše izplati toviti piliće u dobi od 8—10 tjedana. Takvi pilići se tove 15—20 dana, te kada su zaklani i očišćeni, mogu vagati $^3/_4$ kg, te se prodaju kao pohanci.

Pilići, koji se tove u dobi od 3—5 mjeseci, prodaju se kao pilići za pečenje, te nam se izplati, da i njih tovimo.

Tovljenje se vrši tako, da se pilićima daje više puta na dan vlažna hrana, koja se pripravlja od mješavine prekrupa ječma, kukuruze, kuhanog krumpira i obranog mlieka.

Kada se pilići razvrstaju, pietlići se mogu poštrojiti, te se onda odjelito tove kao kopuni, koji se odlikuju vrlo ukusnim mesom.

PURE

KAKVA JE KORIST OD UZGOJA PURE?

Držanje i uzgajanje pura može dobro uspjeti na selima, osobito tamo, gdje za njih ima velikih izpusta i pašnjaka i gdje one mogu u podpunoj slobodi naći za sebe dovoljno hrane.

Držanje pura u ogradjenim ili zatvorenim prostorima ne će uspjeti, jer pura ne podnosi skraćivanje slobode. Glavne koristi, što imamo od pure jesu: u prvom redu meso,, a kao nuzgredno dolaze jaja, perje i gnoj.

Zasebna korist od pura na gospodarstvu sastoji se još u tome, što ta perad vrlo rado tamani različne štetočine na bilju, pa je poznato, kako se na taj način s pomoću pura uništava repina pipa na površinama zasijanim šećernom repom.

Kod nas uzgoj pura je poznat i razširen u pojedinim krajevima, gdje ta perad donosi seljačkom gospodarstvu znatnu korist.

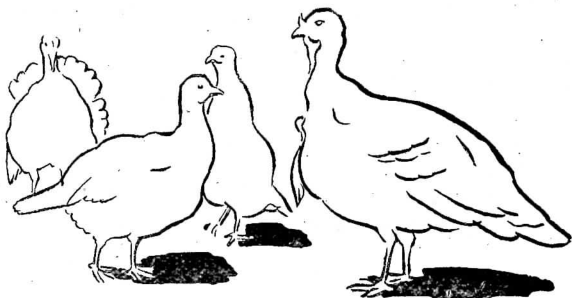
KOJA VRSTA PURA ODGOVARA NAŠIM PRILIKAMA I POTREBAMA?

Pura, koju vidimo kao domaću perad na našim dvorištima, potječe od divlje pure, koja još i danas živi u Americi.

Od divlje pure stvoreno je više pasmina, ali ni izdaleka toliko, koliko ima kod kokoši.

Za naše prilike su od važnosti samo dvie pasmine i to: naša domaća pura i američka broncasta pura.

Domaću puru nalazimo na području ciele zemlje, te već prema pojedinom kraju ima i više odlika domaće pure. Medju svim tim odlikama poznata je zagorska pura, koja se uzgaja na području Hrvatskog Zagorja, te se cieni daleko izvan granica naše države po kakvoći svog mesa.

Uzgoj pura donosi gospodarstvu znatnu korist.

Kao što naša zagorska pura, tako se i ostale odlike domaćih pura odlikuju občenito dobrom kakvoćom mesa, ali u mnogim krajevima su one presitne, pa ne daju veću količinu mesa.

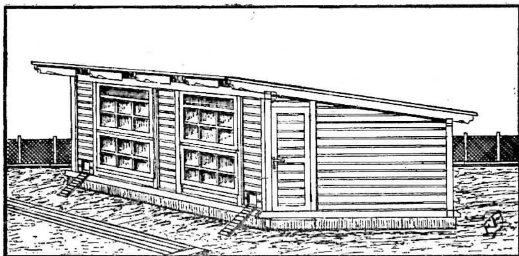
Rekli smo, da je za naše prilike znatna i američka broncasta pura.

Ta pasmina je jedna od najkrupnijih u svietu, a uzgojena je u Americi.

Purani ove pasmine dosegnu težinu i preko 15 kg, a purice su težke 8—12 kg. Boja perja kod ove pasmine je tamna sa ljubičastim preljevom u broncasto sjajnu. Ova pasmina pura se cieni u čitavom svietu, pa i kod nas, te služi takodjer za križanje sa domaćom purom zbog povećanja njezine težine.

KAKAV PERADNJAK TREBA ZA PURE?

Već smo prije naveli, da nije uputno držati pure zajedno sa kokošima, jer one redovito tuku kokoši i uznemirivaju ih. Radi toga za pure treba u peradnjaku urediti i odjelit prostor ili izgraditi zaseban peradnjak.

Drveni peradnjak za pure.

Peradnjak za pure ne razlikuje se od peradnjaka za kokoši ,samo se mora računati sa većim prostorom radi veličine same pure.

Pure nisu toliko osjetljive na zimu, pa i njihov peradnjak može biti jednostavniji. Preko ljeta pure se

mogu držati bez ikakvog peradnjaka pod običnim nastrešnicama, što se uredi tako da budu udobne i čiste.

Pred zimu i onako će se izlučiti sve što ide za prodaju pa ostale razplodne pure dolaze tada u peradnjak odnosno u zasebni odjel peradnjaka.

KAKO SE RAZPLODJUJE I UZGAJA PURA?

Razplodjivanje i uzgoj pura vrši se uglavnom isto tako kao i kokoši. Medjutim zbog toga, što se pure drže za meso, a ne zbog nosivosti jaja, moramo za nasadjivanje birati jaja od onih grla, koja se ističu svojom krupnoćom.

Jaja za nasad treba uzimati od dvogodišnjih pura, jer su takva jaja krupnija i redovito bolje oplodjena nego jaja od mladih pura.

Pura počinje nositi koncem mjeseca veljače i tokom mjeseca ožujka.

Ona snese 15—20 jaja, nakon čega se razkvoca.

Da bi nam jaja od pure bila sigurno oplodjena, moramo birati dobrog purana, pri čemu se računa na jednog purana 10—15 pura. Ako se drži tek nekoliko pura, što nije riedko kod seljačke kuće, to se ne izplati držati purana, već se pure mogu odnieti na parenje puranu u susjedstvo. Ovo često čine naše domaćice, a ima i pojedinih sela, gdje se za cielo selo bira nekoliko dobrih purana.

Ako puran jedan put gazi puru, dovoljno je, da ona nosi oplodjena jaja kroz cielo vrieme, dok se ne iznese i ne sjedne.

KAKO SE NASADJUJE PURA?

Pura se nasadjuje isto tako kao i kokoš, samo se za nju pravi veće gniezdo u košari ili se prostor ogradjuje opekom odnosno daskama.

Pod puru se metne 15—20 purinih jaja. Poznato je, da se pura može prisiliti na sjedenje, kada nema kvočaka, pa se pod nju tada metne i 25 kokošijih jaja. Prisiliti puru na sjedenje nije težko. Za nasadjivanje treba izabrati pure, prije nego su počele sa nošenjem, jer kada počinju nositi, težko se prisile na sjedenje. Ako nema takve stare pure, može se izkoristiti i mladja, koja još nije proniela.

Za prisilno nasadjivanje mora se napraviti gniezdo. U takvo gniezdo se metnu 3-4 umjetna jaja, koja se lako naprave od gipsa ili ilovače. Prije nasadjivanja pure umjetna se jaja ugriju na peći. Pura se posadi na gniezdo, te se poklopi sa drugom košarom tako, da se ne može dizati. Svaki drugi dan se pura digne sa gniezda, da se nahrani i razgiba. Peti se šesti dan, a često i prije, pogleda, da li pura hoće sama sjediti, te se onda bez straha metne pod nju na mjesto umjetnih — odredjeni broj pravih jaja. Još je sigurnije, ako se puri, koja se prisilno posadi na gniezdo, daju valjušci, napravljeni od brašna sa toliko rakije, da se dobije dosta tvrdo tiesto. Od takvog se tiesta naprave valjušci u veličini oraha, te se njima šopa pura. Tako se nahrani pura dva dana redom. Kada se ustanovi, da ona dobro sjedi na gniezdu s umjetnim jajima, treba ih onda ukloniti i zamieniti sa pravima.

Pura vrlo rado sjedi na gniezdu, pa ga ne će ostaviti, čak i kad je gladna. Radi toga treba ju svaki dan dignuti i nahraniti.

Sa purom na gniezdu se postupa isto tako kao i sa kvočkom, te se pazi, da ona mirno sjedi, da se ne uznemiruje od nametnika, te da se redovito hrani. Za vrieme sjedenja moramo 7. ili 8. dan pregledati jaja, te odstraniti sva neoplodjena. Sedam dana prije valjenja uputno je škropiti jaja svaki dan toplom vodom i to u vrieme, dok pura ostavlja gniezdo radi hranjenja.

Nakon 28, a kadkad nakon 30—31 dan po nasadu purići prokljuvaju ljusku, te izlaze iz jaja.

KAKO SE NJEGUJU I HRANE PURE?

Sa purićima nakon valjenja postupa se isto kao i sa pilićima. Kada se izvali zadnje jaje, stavljaju se svi purići pod majku. Pura je redovito dobra majka, te sama pažljivo čuva svoje mlade.

Mladi purići vrlo su nježni i osjetljivi, te ih treba čuvati od vlage, pa se prvih dana uobće ne puštaju van. Osobita pažnja se mora posvetiti purićima prvih 10 tjedana, jer se oni u to vrieme najlakše nahlade i mnogo ih ugiba. Isto tako se mora paziti na puriće u doba bobanja, t. j. dok im po glavi rastu crvene bobice.

Kada purići navrše 3 mjeseca i kada prebrode bobanje, oni postaju čvrsti i odporni, te se bez težkoća uzgajaju do jeseni.

U pogledu hranjenja purića vriedi isto, što smo rekli o hranjenju pilića. Prva se hrana daje 24—48 sati nakon valjenja.

Purići rastu brže od pilića, pa im zbog toga treba davati više hrane. Sva hrana mora biti svježa, čista i zdrava.

Nakon 12—14 tjedana hranimo pur'će kao i odrasle pure dajući im priliku, da se što više kreću vani na pašnjacima, livadama i oranicama.

Kod prehrane odraslih pura treba se držati već navedenog načela, a to je, da im pružimo priliku, da veći dio hrane nalaze same sebi.

Po zimi i kada ne mogu naći dosta hrane, treba im hranu davati isto kao i kokošima, samo obroci za pure moraju biti znatno veći.

Koncem mjeseca listopada završava se izpaša, te dolazi doba prodaje. U to doba većina podmladka odraste, te je zrela za tržište. Pure i purani, koje smo odredili za tržište, ne valja prodavati odmah sa paše, i ako su često i takvi dosta dobri. Najbolje je, ako sve, što smo odredili za prodaju odjelito zatvorimo, te kroz 10—14 dana dobro hranimo vlažnom smjesom od prekrupe kukuruza, ječma, kuhanog krumpira i dr.

GUSKE

KAKVA JE KORIST OD UZGOJA GUSAKA?

U mnogim, a osobito u nizinskim krajevima sa tekućim i stajaćim vodama imade za držanje gusaka velikih mogućnosti, ali kod nas se uzgoju gusaka poklanja premalo pažnje. Svuda, gdje ima paše i prirodnih mogućnosti za držanje gusaka, njihovo uzdržavanje stoji vrlo malo, jer od ranog proljeća do kasne jeseni nalaze one same sebi veliki dio hrane.

Guska nije osjetljiva, te nije prebirljiva za hranu, pa svaka seljačka kuća može držati više ove koristne peradi.

Guske se drže i uzgajaju radi mesa, masti, jetara i perja. Osobito se cieni tovljena guska, pa kao takova se i dobro plaća.

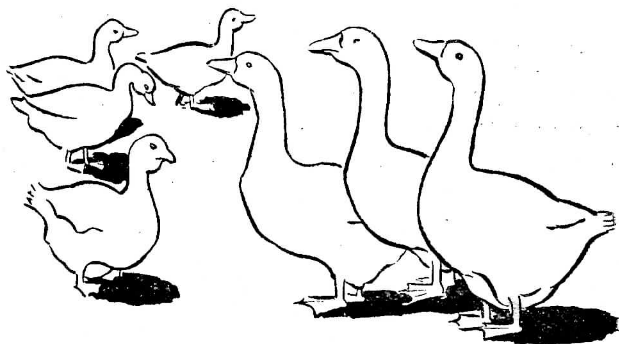
Pečena guska je dobra pečenka, a gušćja mast se takodjer mnogo cieni.

Perje od gusaka potrebno je u svakom kućanstvu, pa se takodjer mnogo traži na tržištu.

KAKVE SE GUSKE DRŽE I UZGAJAJU KOD NAS?

Guska kao i druga perad potječe od divlje guske, te se drži, da je ona pripitomljena prije više od 300 godina.

Medju guskama nema mnogo pasmina. Kod nas se drži najviše naša domaća guska. Ova guska nije krupna, te njezina težina iznosi 4—5 kg, ali ona se odlikuje sočnim i ukusnim mesom. Po boji ima različnih odlika, pa nalazimo domaću gusku s bielim, šarenim i sivim per-

Uzgoj gusaka je važan i koristan u mnogim krajevima

jem. Domaća guska snese 15 do 25 jaja, te se razkvoca. Ona redovito dobro sjedi na jajima i dobro vodi mlade. Od svih odlika domaće guske najviše se cieni ona sa bielim perjem, jer takvo perje ima i veću vriednost.

Od stranih pasmina najpoznatija je kod nas emdenska guska, koja je najkrupnija, te daje dosta ukusnog mesa i bielo perje. Gusani ove pasmine dosižu težinu od

12—15 kg, a guske su težke 10—14 kg. Guska ove pasmine počinje rano nositi već u mjesecu siečnju i veljači, a kada je blaga zima, čak i u mjesecu prosincu. Snese obično 25—30 jaja, a može snieti i do 80 komada.

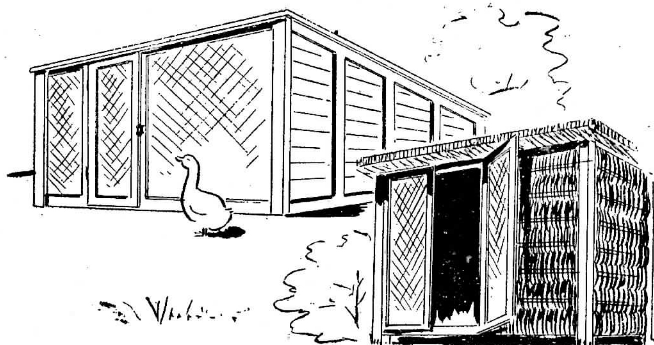
Jedina je mana ovih gusaka, što nose dosta neoplodjenih jaja, što se može spriečiti tako, da im stoji na razpolaganju voda, jer u vodi se bolje oplodjuju.

Druga vriedna strana pasmina je tuluska guska, koja potječe iz Francuzke. Po boji perja ova guska podsjeća na divlju gusku. Po veličini i težini ona ne zaostaje za emdenskom pasminom, pa se dobro tovi. U tovu postigne težinu od 12 kg, pri čemu se dobiva do 3 kg masti. Meso ove guske nije najbolje. Tuluska guska se može uzgajati i bez vode, ali mana joj je, da nerado kvoca i sjedi na jajima.

KAKVE NASTANBE TREBAMO ZA GUSKE?

Guske nisu osjetljive na zimu i promjene vremena kao što su to kokoši, te za njihovo držanje nisu potrebni odjelito gradjeni peradnjaci. Nastanbe za guske mogu biti sasvim jednostavne. Takav peradnjak za guske lako se napravi od bilo kojeg tvoriva. Obično se podiže stražnji i dva postrana zida sa krovom, dok se prednja strana pravi od žičane mreže ili pribitih letava. Pod se napravi od nabite ilovače, te se meće debela prostirka od slame.

Nastanbu za guske postavit ćemo na zgodnom mjestu okrenutom prema jugu, da guske budu zaštićene od hladnih vjetrova i mraza. U takvim jednostavnim peradnjacima borave guske čitavu godinu, pa se tu mogu i nasadjivati pogotovo ako je vrieme toplije.

Jednostavni peradnjak za guske.

Na seljačkom dvorištu, gdje se drži nekoliko gusaka, nije potrebno graditi odjeliti peradnjak za guske, već ćemo za njih urediti sklonište u kakvoj pogodnoj prostoriji na dvorištu.

KAKO SE RAZPLODJUJE I UZGAJA GUSKA?

Gusku možemo držati za razplod 10 do 20 i više godina. Ona svako proljeće nosi jaja, sjedi na njima i izvodi mlade. Guske za razplod se biraju na jesen, te se za njih ostavlja potreban broj gusaka. Na 3—5 gusaka ostavit ćemo jednog gusaka, najbolje u dobi od 2—4 godine.

Za nasadjivanje se uzimaju jaja od gusaka, starih 2—5 godina, ali ima dobrih gusaka, koje služe kako smo rekli, za razplod i više godina.

Rekli smo: kada guska snese 15—25 jaja, ona se razkvoca. Ako se hoće, da ona i dalje nosi, treba jaja sa gniezda uzimati, pa će ona nositi i dalje.

Guska se često nasadjuje dva puta i to tako, da prve guščiće izvali u mjesecu ožujku, a nakon toga nosi još jednom, te izvali druge guščiće u mjesecu srpnju.

KAKO SE NASADJUJE GUSKA?

Kada guska snese odredjeni broj jaja, te se razkvoca, nasadjujemo je na gniezdo. Gniezdo se pravi isto tako kao i za kokoši, ali mora biti znatno veće. Guska najradije sjedi tamo, gdje redovito nosi jaja. Ako mjesto, gdje je ona nosila, nije pogodno, može se nasaditi i u drugoj prostoriji.

Pod gusku možemo metnuti 12—15 komada jaja.

Ako se na guščja jaja nasadjuje kokoš, metne se pod nju 4—6 komada jaja već prema njezinoj veličini. Pod puru se može metnuti 10—12 guščjih jaja.

Guska, a osobito naša domaća, rado sjedi na gniezdu, ali za vrieme sjedenja treba na nju paziti, te je redovito hraniti. Ako ona sama ne silazi sa gniezda, treba ju dići, nahraniti i ostaviti, da se razgiba, a jaja u gniezdu da se razhlade. Kod guske treba pregledati jaja i to 9—10 dan po nasadu. Sva neoplodjena jaja se tada imaju iz gniezda ukloniti.

Nakon 28 dana po nasadu počinju se guščići valiti.

KAKO SE NJEGUJU I HRANE GUSKE?

Kada su se guščići izvalili, ne treba ih prvi dan hraniti. Drugi dan daju im se suhe mrvice kruha, raz-

močene u obranom mlieku, osim toga im se može davati vlažna smjesa od posija, kukuruznog ili ječmenog brašna i sitno kosano (sjeckano) zalenilo. Pri prehrani mladih guščića već od rane mladosti može se davati dosta zelenila, što one rado i jedu. Pri tom dobro dolazi kopriva, salata, luk, maslačak i dr. Zelenilo se sitno izsjecka, te se mieša sa posijama ili prekrupom. Prva dva tjedna hrana se daje 4—5 puta dnevno, a nakon toga guščići se puštaju na pašu, pa se hrane iz ruke tri puta dnevno.

I ako guščići nisu toliko osjetljivi, ipak ih se ne smije prvi tjedan puštati u vodu na plivanje. Nešto veću pažnju treba posvetiti guščićima u četvrtom tjednu, kada dobivaju perje, te ih u to doba treba bolje hraniti i čuvati od prehlade.

Nakon 7—8 tjedana guščići su sasvim samostalni, te se puštaju s odraslim guskama na pašu, gdje sebi sami neumorno traže hranu.

Odrasle guske u povoljnim prilikama, ako ima dosta pašnjaka, preko čitavog ljeta do kasne jeseni nalaze same sebi dosta dobre hrane, te je dovoljno, ako im se daje samo na večer obrok zrna računajući 80—100 gr po komadu.

Preko zime guske se hrane tri puta dnevno i to na dva obroka vlažna smjesa i večernji obrok — zrno. Vlažna smjesa se pripravlja od posija različnih prekrupa, krumpira i dr., a sve se to razrjedjuje toplom vodom.

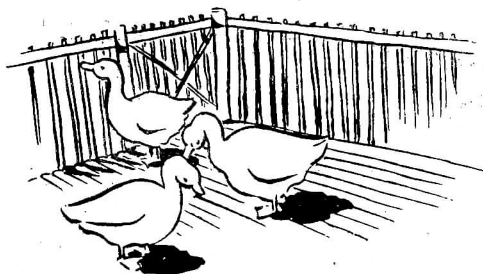
Koristno je, ako se guskama daju, odpadci iz klaonica i obrano mlieko, jer ova hraniva sadržavaju potrebne bjelančevine.

KAKO SE GUSKE TOVE?

Rekli smo, da tovljena guska ima odjelitu vriednost. Guska se dobro tovi, te se na taj način pretvara podana joj hrana u vriednije proizvode: meso i mast

Ako guske imadu dobru pašu, one će se na paši u dovoljnoj mjeri uhraniti, ali meso takvih gusaka nije ukusno kao od guske, koju odjelito tovimo.

Za tov su najbolje mlade guske od tri mjeseca i nešto starije.

Ogradjeni prostor za tovljenje gusaka.

Guska se tovi na nekoliko načina. Najjednostavniji način sastoji se u tome, da uz dobru pašu dajemo guskama obilnu hranu iz ruke.

Bolje je, ako se guske odredjene za tov zatvore u manje dvorište, te ako se ovdje dobro hrane. Konačno se guska može toviti i tako, da se zatvara u kaveze i obilno hrani. Na taj se način može guska najbolje utoviti.

Guskama u tovu daje se hrana tri puta dnevno. Ova hrana sastoji od vlažne smjese, od različnih prekrupa, posija i dr. oparenih vrućom vodom. Osim toga daje se dovoljna količina zrna kukuruza. Za cielo vrieme tovljenja guska pojede oko 15 kg zrna.

KAKO SE GUSKE ČUPAJU RADI PERJA?

Već smo naveli, da se od gusaka dobiva i vriedno perje. Osobito je cienjeno perje biele guske. Perje se sakuplja prilikom klanja gusaka, ali se dobiva i čupanjem. Starije guske se čupaju 2—3 puta preko ljeta. Mlade guske, koje se nisu podpuno razvile ne valja čupati.

Najbolje perje, koje se dobije čupanjem, imamo od gusaka, koje se drže na paši uz vodu.

PATKE

KAKVA JE KORIST OD UZGOJA PATAKA?

Patku drži skoro svaka seljačka kuća, jer od ove peradi ima najviše koristi. Tamo, gdje ima prirodnih uvjeta za uzgoj pataka, a to je u blizini vode i uz obilnu pašu, patka donosi najveću korist, a njezino je držanje lako i jeftino.

Patka nije izbirljiva za jelo, te pojede svaku hranu, koju joj dajemo.

Radi svoje proždrljivosti ona neprestano traži hranu sama, te ako ima mogućnosti, velikim se dielom sama prehranjuje.

Patke se drže uglavnom radi mesa i perja, ali mogu se izkoristiti za jaja, jer je poznato, da pojedine odlike nose dosta jaja.

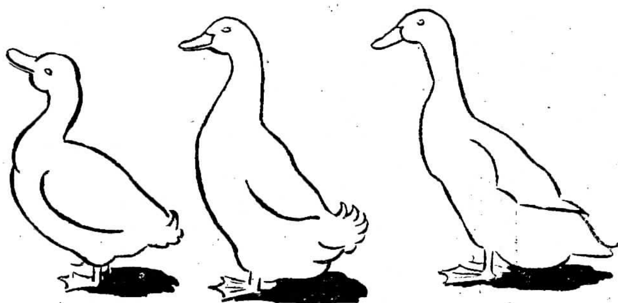
KAKVE SE PATKE DRŽE I UZGAJAJU KOD NAS?

Naša domaća patka potječe od divlje patke. Kada je ona pripitomljena, ne zna se točno, ali se drži, da su već prije 2000 godina ljudi sakupljali jaja od divljih pataka, te ih valili za svoju potrebu.

Različne patke malo se razlikuju medju sobom, pa

kod njih se i ne može govoriti o pasminama već samo o različnim odlikama odnosno vrstama.

Kod nas je najrazširenija obična domaća patka, koja po veličini i boji perja najviše podsjeća na divlju patku. Težina ove patke iznosi $1^{1}/_{2}$ do $2^{1}/_{2}$ kilograma. Meso je ove patke dobro, ali po kakvoći ipak zaostaje za mesom drugih stranih vrsta. Naša domaća patka nosi do 80 jaja godišnje. Ona rado sjedi i vodi mlade, što nije slučaj kod drugih vrsta.

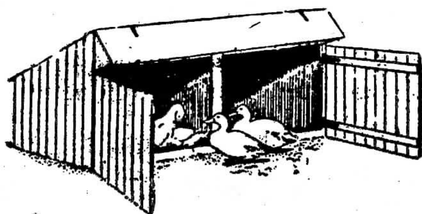
Patka je vrlo koristna perad. Domaća, pekinžka i orpington patka.

Od stranih odlika poznata je kod nas biela pekinžka patka, koja se dosta razširila i nju su kod nas zavoljeli. Ova patka ima bielo perje sa preljevom u sumporastožutu boju. Tielo joj je krupno, a kada je uhranjena može doseći težinu do 5 kg. Ova patka nosi do 120 jaja, ali nerado kvoca i sjedi, pa se jaja nasadjuju pod kvočku ili puru.

Druga strana pasmina, koja se kod nas ali manje raz-širila je orpington patka; potječe iz Englezke. Ova pat-ka po boji je žućkasto-plavkasta, a po težini zaostaje za pekinžkom. Kada se utovi, ona ima težinu 3—3½ kg. Ta vrsta odlikuje se dobrom nosivošću, jer može na go-dinu snesti i preko 200 jaja. Medjutim i ta patka ne-rado kvoca i sjedi na jajima.

KAKVE NASTANBE TREBAMO ZA PATKE?

Patke se moraju držati odjelito od druge peradi, jer osim toga, što one trebaju veći prostor, one redovito jako onečiste mjesto, gdje borave.

Jednostavni peradnjak za patke.

Budući da patka dobro podnosi hladnoću, nastan-be za držanje prave se isto kao i za guske; samo se ra-čuna manji prostor.

Svakako je važno, da prostorija, u kojoj se drže patke, bude suha, jer im vlaga škodi. Za nošenje, a po-gotovu, ako se patke drže radi jaja, treba urediti za njih gniezda za nošenje.

Patka nosi jaja redovito rano u jutro, pa domaćica zatvara patke preko noći i pušta ih van, kada se uvjeri, da su sniele jaja. Inače patka rado nosi izvan peradnjaka i dvorišta, pa takva jaja se ne mogu sakupiti.

KAKO SE RAZPLODJUJU I UZGAJAJU PATKE?

Patke počinju nositi u mjesecu siečnju i veljači. Kada počinju nositi, treba jaja svaki dan pokupiti, jer ako se ostavljaju u gniezdu, patka snese 15—20 komada, pa se razkvoca. Ako se jaja redovito uzimaju iz gniezda, patka nosi i dalje, te može snieti preko 100 i više jaja.

Patke za razplod se drže pet godina, poslije čega ih treba iz razploda izlučiti. Na jednog patka se računa 5—8 pataka. Patke se najbolje pare u vodi, te su jaja pri tom bolje oplodjena. Stoga se u doba nasadjivanja mora patkama osigurati voda.

KAKO SE NASADJUJU PATKE?

Rekli smo, da naša domaća patka sama sjedi na jajima i vodi mlade, dok patke stranih pasmina kao što su na pr. pekinžka i orpington ne kvocaju i ne sjede rado. Kod nas se najviše nasadjuju pačja jaja pod kvočku ili puru. Tamo, gdje se radi s inkubatorom, pačići se vale na umjetan način u stroju.

Pri nasadjivanju pod kokoš metne se pod nju 8—10 jaja, a pod puru 15—18 pačjih jaja.

Kod izbora jaja za nasad treba paziti, da jaja ne budu stara, pa su najbolja ona od 7—10 dana.

Za vrieme sjedenja treba pregledati jaja 7.—8. dan po nasadu, te izlučiti sve, što nije oplodjeno.

Valjenje pataka počinje 26.—28. dana, a kad je hladnije vrieme i koji dan kasnije.

KAKO SE NJEGUJU I HRANE PATKE?

Njega mladih pačića nije težka, jer oni nisu toliko osjetljivi. Kada se pačići izvale, ne daje im se hrana prvih 36—48 sati. Prva hrana je ista kao i za guščiće, te sastoji od mrvica kruha, kukuruznog brašna i posija. Hrana se ovlaži vodom ili još bolje obranim mliekom.

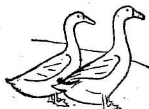
U početku se hrana daje 4—5 puta na dan, a kasnije se broj obroka smanjuje, ali se zato povećava količina hrane. Pačići vrlo brzo rastu, te najveći prirast postizavaju u prvih 10 tjedana. Zato ih moramo u to doba dobro i obilno hraniti. Prvih dana mlade pačiće treba držati odjelito i nipošto ne smijemo puštati u vodu, jer se obično pri tom prehlade i uginu. Kada dobiju perje, oni se ojačaju i ne traže mnogo pazke. Od desetog tjedna starosti puštaju se mladi pačići zajedno s odraslim patkama.

Odrasle patke nije težko prehraniti, jer one nisu za hranu izbirljive, ali zahtievaju mnogo hrane. Kod dobrog izpusta na slobodi oni sebi nalaze veliki dio hrane i same. U dobrim prilikama tokom čitavog ljeta do kasne jeseni patke se kroz dan prehranjuju same i tek na večer daje im se obrok zrna. U vrieme, kada one ne mogu naći dovoljno hrane ili ako nemaju dobrog izpusta, treba ih prehranjivati kao i drugu perad, samo im se daju veći obroci hrane.

KAKO SE PATKE TOVE?

Patka se dobro tovi i onda daje ukusno i sočno meso. Zasebnu vriednost imaju mlade tovljene patke, pa se u tu svrhu stavljaju na tov patke u dobi od 3—4 mjeseca. U jesen odaberemo najbolje za vlastito gospodarstvo, drugo sve, što nam nije potrebno, utovimo za prodaju i klanje. Tov pataka traje 20—30 dana, a provodi se isto tako kao i gusaka.

Konačno smo naveli, da se od pataka dobiva vriedno perje, pa se najviše cieni ono od bielih vrsta.

BOLESTI PERADI

KOJE SU NAJOPASNIJE BOLESTI PERADI?

U našim selima mnogo peradi stradava i ugiba od različnih bolesti.

Osobito mnogo mlade peradi ugiba od nedostatka njege i brige, a i od različnih bolesti i nametnika.

Medju različnim i brojnim bolestima peradi najopasnije su zarazne bolesti. Te bolesti uzrokuju sićušna, prostim okom nevidljiva bića.

Zarazne bolesti se šire velikom brzinom i kada se pojave u nekom kraju, mogu u kratko vrieme uništiti mnogo peradi.

Kada se pojave bolesti peradi, težko se suzbijaju i lieče, pa je najbolje, ako se poduzimaju sve mjere, kako ne bi bolest došla.

Spriečiti pojavu bolesti možemo održavanjem reda i čistoće u peradnjaku i na dvorištu, izpravnom njegom i prehranom peradi.

Treba znati, da se bolest najčešće pojavljuje tamo, gdje nema urednih nastanba za perad, gdje se ne održava čistoća i ne posvećuje pažnja razumnoj njezi i prehrani.

Kod nas su najviše razširene ove zarazne bolesti:

K o l e r a   p e r a d i. Ova se bolest redovito naglo širi, te za nekoliko dana može potamaniti većinu peradi pojedinog dvorišta i sela.

Kolera peradi napada svu domaću perad bez razlike, a osobito stradava od ove bolesti mlada perad.

Suzbiti širenje ove bolesti može se održavanjem čistoće, a najsigurnije je zaštitno ciepljenje, koje se mora poduzeti, kada se ta bolest pojavi u blizini.

D i f t e r i j a. Od te bolesti stradaju najviše kokoši i pure, dok se kod gusaka i pataka rjedje pojavljuje.

Difterija se širi obično u jeseni i početkom zime, te od nje strada najviše podmladak i mlada perad. Kada veterinar ustanovi pojavu ove bolesti, sva se bolestna perad ukloni, a zdrava se ciepi cjepivom protiv difterije.

B i e l a   g r i ž a   p i l i ć a. Ta bolest je takodjer zarazna, te od nje ugiba mnogo pilića. Uzročnika ove bolesti nosi u sebi sama kokoš, koja se na oko čini zdrava. Takva kokoš nosi jaja, u kojima se nalazi klica ove bolesti. Iz takvih jaja se izlegu već zaraženi pilići, koji naskoro zatim pokazuju znakove bolesti i ugibaju. Pile, koje preboli i ostane živo, raste dalje, te kasnije, kad postane kokoš, nosi zaražena jaja. Borba s ovom bolešću sastoji se osim u održavanju reda i čistoće, još i u tome, što moramo držati sigurno zdrave kokoši.

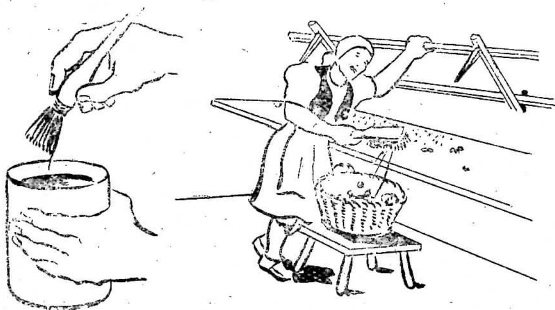
Ustanoviti ovu bolest medju kokošima može veterinar pregledom krvi, pa sve kokoši, koje se pokazu zaraženim, treba iz jata ukloniti.

Kada u proljeće pilići ugibaju od biele griže, kod kokoši se pojavljuje bolest zvana kokošji tif, a to je ista bolest, samo na odrasloj peradi.

Osim tih navedenih bolesti ima još i drugih zaraznih bolesti kao što su k u g a p e r a d i, t u b e r k u l o z a (sušica), z a r a z n i n o s n i k a t a r i dr., pa je sve te bolesti najbolje zapriečiti predusresti, jer liečenje njihovo nije sigurno, a nije u većini slučajeva moguće zbog toga, što bolesti brzo nastupaju, a perad brzo ugiba.

KAKO SE ČUVA PERAD OD ZARAZNIH BOLESTI?

Rekli smo, da se zarazne bolesti najviše šire tamo, gdje perad nema reda i čistoće i gdje se ne njeguje i ne hrani, kako valja.

Održavanjem reda i čistoće štitimo perad od bolesti.

Da osiguramo našu perad od zaraznih bolesti, treba imati za nju prikladne peradnjake i nastanbe. Peradnjak se mora svaki dan redovito čistiti. Mora se paziti, da prostirka bude takodjer čista. Ljeti ćemo na pod sipati čisti piesak, koji treba mienjati. Zimi kao pro-

stirka služi slama, pa je treba barem svakih 14 dana promieniti. Kada se mienja prostirka, pod treba oprati i premazati vapnom.

Svaki mjesec treba peradnjak temeljito očistiti. Kod takvog čišćenja treba iz peradnjaka sve iznieti napolje i sav pribor oprati vrućom vodom, kojoj se doda koje razkužno sredstvo kao što na pr. lizol, kreolin, kaporit, soda i dr. Dva puta godišnje treba peradnjak osobito temeljito očistiti i okrečiti. Ako je od drveta — sve pukotine premazati gustim krečom — s nešto kreolina — da se unište tekuti.

Osobito se mora paziti na čistoću posudja za hranu i piće, jer se i na taj način najviše raznose zarazne bolesti.

Održavanjem reda i čistoće štitimo perad od mnogih bolesti.

Osim čistoće je važno osigurati peradi dobru njegu i prehranu, jer će time perad biti odpornija protiv bolesti i ostat će nam zdrava.

Kada se pojavi kakva zarazna bolest, treba upitati za savjet veterinara i postupati po njegovim uputama.

KAKVIH IMA JOŠ BOLESTI PERADI?

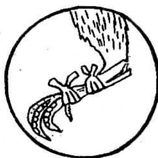
Osim zaraznih bolesti ima još mnogo bolesti peradi, koje nisu zarazne, te nisu toliko pogibeljne, jer se ne šire.

Od takvih bolesti možemo navesti p r o l j e v, koji se pojavljuje radi loše hrane ili kao posljedica prehlade. Dosta često strada naša perad od s m r z n u t e k r e s t e i n o g u, jer u zimi nema pogodnog peradnjaka, pa joj

smrznu ovi osjetljivi dielovi tiela. Različne rane i povrede od pasa i mačaka takodjer nisu riedke kod peradi, pa se sve to sprečava redovitom njegom i paskom

Često perad trpi i od različnih nametnika, koji se zadržavaju u nečistim prostorijama, te smetaju i izcrppljuju perad. Jedni nametnici žive u pukotinama peradnjaka, te napadaju perad po noći sišući joj krv i ne dajući joj mira. Drugi izazivaju bolest nogu, koja se zove krečna bolest, a očituje se u krastama na nogama. Treći nametnici t. zv. perojedi napadaju perad, te uništavaju perje uznemirivajući i slabeći time perad.

Svaku bolest lakše je spriečiti nego li liečiti, a pogotovo to vriedi za perad. Zato održavanjem čistoće, urednim njegovanjem i hranjenjem peradi možemo osigurati njezino zdravlje i napredak.

SADRŽAJ